

İsrail 2011

Resmi Adı	İsrail Devleti
Başkent	Tel Aviv
Yüzölçümü	20.991 km ²
Nüfus	7.900.000
GSYH	242,9 milyar dolar
Hükümet Biçimi	Parlamente Demokrasi
Devlet Başkanı	Şimon Perez
Dışişleri Bakanı	Avigdor Lieberman
Türkiye Büyükelçisi	Gavriel Levy
Askeri Harcamalar	13 milyar dolar
Asker Sayısı	176.500

Etnik Yapı

Yahudi	% 75,3
Arap	% 20,6
Diğer	% 4,1

Dini Yapı

Musevi	% 75,6
İslam	% 16,9
Diğer	% 7,5

Petrol Üretimi	4.029 varil/gün
Petrol Tüketimi	238.000 varil/gün
İhracat	62,85 milyar dolar
İthalat	71,93 milyar dolar

İsrail 2011

Yıldırım Turan

[Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

2010 yılında İsrail dış politikasında en önemli gelişmelerin “Alçak koltuk krizi” ve Gazze’ye insani yardım taşıyan “Mavi Marmara” feribotuna İsrail özel birliklerinin saldırı düzenlemesi ve sivil kayıpların yaşanması olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye-İsrail arasında yaşanan bu iki gelişme Türkiye – İsrail ilişkilerinin tarihinde en gergin döneminin yaşanmasına neden olmuş ve her iki ülke açısından da bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu gerginliğin hem bölge hem de İsrail dış politikası açısından etkisinin uzun yıllar devam edeceği söylenebilir. Bölgenin iki büyük devleti arasındaki yaşanan bu gelişme İsrail’in dış politikasında oldukça önemli değişikliklere sebep olmuştur. 2011 yılında da Türkiye – İsrail ilişkileri açısından beklenen yumuşama gerçekleşmemiş ve İsrail dış politikası açısından bu gerginliğin bölgede yalnızlığının artmasına neden olmuştur. Ayrıca 2011 yılında patlak veren Arap baharı dolayısıyla Hüsnü Mübarek’in devrilmesi de İsrail için Türkiye’den sonra Mısır’ında kaybedildiği yorumlarının yapılmasına neden olmuştur. Ayrıca İsrail’in iç politikasında yaşanan gelişmeler de İsrail’in dış politikasını etkilemiştir. Hükümeti oluşturan koalisyon partilerinin uyumsuzluğu dış politikayı önemli ölçüde belirlemiştir. Ayrıca Arap Baharı’nın etkisiyle Ortadoğu sokaklarının hayli hareketli olduğu bir dönemde İsrail’de yaşam koşullarının zorluğundan şikâyet eden onbinlerce İsraillinin, Benyamin Netanyahu liderliğindeki koalisyon hükümetini zora sokan bir protesto dalgası başlatması da İsrail’in dış politikasını etkileyen önemli bir iç gelişme olmuştur. Bu yazıda öncelikle 2011 yılında İsrail’deki dış politika açısından önemli iç politik gelişmelerden bahsedilecek ve daha sonra İsrail’in bölgesel ve küresel ilişkilerini etkileyen dış politik gelişmelere değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: İsrail | Arap Baharı | Yahudi Yerleşimleri | Wikileaks | Stuxnet

Israel 2011

Abstract

In 2010, the most important developments in the foreign policy of Israel were the "Low Chair Crisis" and the occurrence of civilian casualties because of the Israeli Special Forces's attack on "Mavi Marmara" ferry carrying humanitarian aid to Gaza. These two developments that took place between Israel and Turkey have led to the most stressed period in the history of Turkey - Israel relations, as it marks a turning point in terms of the relations for both countries. This tension in the region, as well as Israel's general foreign policy outcomes is expected to have significant consequences for many years to come. Such developments in the region between the two major states are likely therefore to heavily influence their foreign policy. Because of unrealized softening attempts of Israel, we see another important effect: an increase in isolation of Israel in the region. In addition, due to the Arab Spring in 2011 and the overthrow of Hosni Mubarak in Egypt has led to interpretations of the loss of Egypt for Israel. Developments in Israel's domestic politics also influenced the foreign policy of Israel. That is, the coalition parties forming the Government have also influenced the policy due to their infighting. Tens of thousands of Israelis who complain about the difficulty of living conditions in Israel also forced the coalition government led by Benyamin Netanyahu, starting of a new wave of protest affecting the internal developments. This paper will present the major internal and international political developments in Israel in 2011 and discuss how these developments affect regional and global relations.

Keywords: Israel | Arab Spring | Jewish Settlements | Wikileaks | Stuxnet

İç Politik Gelişmeler

2011 yılında İsrail iç politikasında yaşanan en önemli sorunun, aşırı sağ partilerin de yer aldığı hassas dengeler üzerine kurulmuş koalisyon hükümetinin¹ bozulma riskiyle karşı karşıya kalması olduğunu söyleyebiliriz. İlk kriz, 17 Ocak'ta Savunma Bakanı Ehud Barak'ın, lideri olduğu İşçi Partisi'nden istifa etmesi ile ortaya çıktı. İstifanın ardından İşçi Partisi'ne mensup bakanlar da hükümetten ayrılma kararı aldı.² Başkanı olduğu İsrail İşçi Partisi'nin liderliğini bırakarak İsrail parlamentosunda (Knesset) yeni bir grup kuran İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak, İşçi Partisi'ndeki iç çekişmelerin dayanılmaz hale geldiğini söyleyerek, "Özgürlük" (Atzmaut) adı verilen yeni oluşumun "Siyonist ve demokratik" olacağını belirtti. Barak, yeni oluşumun içindeki 4 bakan ve milletvekiliyle Knesset'teki basın toplantısında, "Bizim için önce ülkemiz, sonra parti gelir" dedi ve önerinde kolay olmayan birçok öncelik bulunduğunu belirterek, bunları "Arap dünyası ve Filistinliler'le barış, ekonomi ve ulusal birliğin sağlanması" olarak sıraladı.³ Hükümetten ayrılan isimler arasında Sosyal İşler Bakanı Isaac Herzog, Azınlıklar Bakanı Avishay Braverman ve Ticaret, Sanayi ve Çalışma Bakanı Benyamin Ben-Eliezer de bulunuyor. Ben-Eliezer, Türkiye'ye en yakın İsraili bakanlardan birisi olarak gösteriliyordu.

Haaretz gazetesi ise siyaset kaynaklarının Başbakan Benyamin Netanyahu'nun Barak'ın yeni kurduğu "Atzmaut" (Özgürlük) grubuyla hükümet kurmak için İşçi Partili bakanların ayrılmasına ses çıkarmadığını yazdı. Bu gelişmeler İsrail'de Şubat 2009'da yapılan seçimlerin ardından kurulan koalisyon hükümetinin pamuk ipliğine bağlı olduğunu gösteriyordu. Filistinlilerle barış görüşmelerinin çıkmaza girmesinin ardından, İşçi Partisi Başkanı Barak, partili bakanlar ve milletvekillerinin, barış süreci olmazsa, partinin de

koalisyondan çekilmesi yolundaki baskıları ile karşı karşıya kaldı. Yapılan yorumlara göre Barak, koalisyondan çıkmak zorunda kalmamak için partiyi bölmeyi kararlaştırdı.⁴

Gelen eleştiriler karşısında ise Barak, İşçi Partisi üyeleri arasındaki ideolojik görüş farklılıklarının büyük olduğunu belirtip, “gerçekte ortada iki farklı grubun var olduğunu” söylüyordu. Ayrıca geçmişte de bazı partilerde bu şekilde ayrılıklar yaşandığını belirten Barak, eski başbakanlar Ariel Şaron ve Ben Gurion ile Şimon Peres’i örnek verdi.⁵ Barakla birlikte hareket eden isimlerden İsrail Savunma Bakan Yardımcısı Matan Vilnai de, İşçi Partisi’nin üyelerine gönderdiği yazıyla, partiden ayrılma, demokratik, Siyonist ve Yahudi temelinde bir parti kurma kararlarını tebliğ etti. Yazısında Vilnai, İşçi Partisi’nin Knesset’teki grubunun “parlamentar yaşamın barınamayacağı” bir topluluk haline geldiğini, “Parti üyelerinin, partinin ve başkanının aleyhine çalıştıklarını, hiçbir toplantıda kimin sizle olduğunun, kimin sizi terk edip bir başka partiye katılacağına kestirilemediğini” belirtiyordu.⁶ Bu arada, partisinin grup toplantısında hükümette yaşanan yukarıdaki gelişmelerden hareketle ana muhalefet partisi Kadima lideri Tzipi Livni “Bugün Netanyahu hükümeti için kötü bir gün ama inanıyorum ki aynı zamanda İsrail için umut verici bir gün” diye konuştu.⁷

İsrail’de Hükümet katında bunlar yaşanırken devletin başında da önemli gelişmeler oluyordu. Tecavüz ve cinsel saldırı suçlamasıyla mahkeme karşısına çıkan eski İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav’ın cezası 22 Mart’ta belli oldu. Katsav tecavüz ve cinsel taciz suçlarından 7 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Tel Aviv Bölge Mahkemesi, Katsav’ın 2 yıl şartlı hapis cezasının yanı sıra tazminat ödemesine de hükmetti. 65 yaşındaki Katsav, İsrail tarihinde cezaevine giren ilk cumhurbaşkanı oldu.⁸

İsrail’de 2011 yılında iç politikadaki bir diğer önemli gelişme de ülkedeki yaşam koşullarının zorluğundan şikayet eden on binlerce İsraillinin, Benyamin Netanyahu liderliğindeki koalisyon hükümetini zora sokan bir protesto dalgası başlatması olmuştur. Bu protesto dalgasının, Arap Baharı’nın etkisiyle Ortadoğu sokaklarının bir hayli kızıştığı bir döneme denk gelmesi ise gelişmeleri daha da önemli hale getirmektedir.⁹ İsrail’deki gösteriler 25 yaşındaki bir İsrailli olan Daphne Leef’in daire fiyatlarını ve hayat şartlarını protesto etmek için Tel Aviv’de çadır kurmasıyla ve protestosunu bir sosyal paylaşım sitesinde açtığı bir hesapla duyurmasıyla başladı.¹⁰ 14 Temmuz 2011 tarihinde başlayan eylemin internet üzerinden yayılmasıyla ilk gece Leef’in çadırının yakınlarında 25 civarında çadır daha kuruldu. Daha sonra sayıları 200 kadar olan göstericilere çok farklı nedenlerle mevcut durumdan memnun olmayan kişilerin eklenmesiyle 6 Ağustos Cumartesi günü ülke çapında düzenlenen gösterilere yaklaşık 300.000 kişi katıldı.¹¹ İsrail’in nüfusunun yaklaşık 7.900.000 olduğu dikkate alındığında rakamın önemi daha net bir biçimde anlaşılabilir.

Gösterilerin başlangıçta iskân sorununa karşı bir tepki olarak doğmasına rağmen bir süre sonra çalışan kadınlar, öğrenciler, çiftçiler, işçiler, gençler ve çok sayıda farklı tabakadan insanların gösterilere katılması ve şikâyetlerini dile getirecekleri bir platforma dönüşmesi de gösterilerin önemini ortaya çıkarmıştır.¹² İsrail hükümeti ve başbakan Netanyahu gösterilerin başladığı ilk günlerde olan biteni ciddiye almamıştı. Fakat katılımcıların sayısının artması ve Tel Aviv’de başlayan gösterilerin Kudüs, Hayfa, Aşdot, Berşeva gibi şehirlerin yanı sıra çok sayıda küçük kasaba ve yerleşim birimine de sıçraması hükümet içindeki partilerin olaylara farklı şekilde yaklaşmasına ve Netanyahu hükümetine olan desteğe çok büyük bir darbe vurmasına neden olmuştur.¹³ Koalisyon içindeki farklı partilerin gelişmeleri farklı boyutlarıyla değerlendirmeleri sebebiyle İsrail hükümeti protestolara tek bir ağızdan yanıt verememiştir. Hatta zaman zaman koalisyon ortaklarının, rakiplerini köşeye sıkıştırmak için göstericilerin taleplerini de kullanmaları hükümette krize yol açtı. Şas Partisi lideri ve İçişleri Bakanı olan Eli Yişai hükümetin sonunun yaklaştığını ve sorunlara çözüm bulunmazsa partisinin koalisyondan ayrılacağı tehdidini savurdu.¹⁴ İlginç olan ise protestonun çıkış noktası olan yerleşimlere ilişkin bakanlıklar Şas Partisi’nin kontrolünde olmasına rağmen göstericilere destek vermesi sayesinde halk arasındaki popülaritesini artırması oldu.¹⁵

Gösterilerin İsrail siyasetine etkisi sadece bunlarla sınırlı olmamıştır. İsrail’de son 10 yılda sağın¹⁶ ciddi bir yükselişte olduğu görülmektedir. Bu yükselişin nedeni temelde El-Aksa İntifadası’ndan sonra İsrail iç politikasının temeline güvenlik boyutunun oturtulmasıdır.¹⁷ Fakat son 10 yılda çok daha güvenlik odaklı olarak şekillenen İsrail iç politikasının yapılan gösterilerle yeniden ekonomi ve sosyal adalet zeminine kaymaya başlaması son seçimlerde üst üste aldığı yenilgilerle zayıflayan İşçi Partisi için bir umut kaynağı olduğu görülmektedir. İşçi Partisi özellikle son seçimlerde geleneksel sosyal demokrat eğiliminden çok şey kaybetmiştir. Güvenliğin ön plana çıktığı dönemde başta Ehud Barak olmak üzere bazı siyasetçiler İşçi Partisi’nin sosyal demokrat özelliklerini ön plana çıkarmayı tercih etmemişler; fakat yaşanan gelişmeler Barak ve ona yakın bazı kişilerin İşçi Partisi’nden ayrılıp yeni bir parti (Bağımsızlık Partisi) kurmasına neden olmuştur. Bu sebeple İşçi Partisi bu olaylardan sonra yeni bir yön belirleme arayışı içine girmiştir.

Wikileaks Belgelerinde İsrail

Dünya’daki teknolojik gelişmeler, bilgi çağında bir şeyleri gizli tutmanın oldukça güç olduğunu gözler önüne sermiştir. Bu bağlamda Ortadoğu’da meydana gelen olaylar uluslararası ilişkilerin ve uluslararası politikanın niteliğinin önemli ölçüde değiştiğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Hükümetlerin kontrolü dışında oluşan birçok gelişme ve hükümetleri doğrudan temsil etmeyen örgütlerin veya bireylerin devletler arasındaki ilişkilerde oynadıkları

rol, uluslararası ilişkileri önemli ölçüde etkilediğini son açıklanan Wikileaks belgelerinin yaptığı etkilerden görebiliriz. Söz konusu belgeler, her şeyden önce devletlerin gizli istihbarat çalışmalarını uluslararası kamuoyundan gizlemenin giderek güçleştirdiğini göstermiştir. Dolayısıyla günümüzde, egemen devletlerinin sınırlarının geçit vermezliğinin önemli ölçüde aşınması sonucunda, klasik anlamda bir ülkenin iç sorunu veya iç haberleşmesi niteliğinde olan bazı konular uluslararası bir nitelik kazanırken, uluslararası sistem düzeyinde ortaya çıkan çeşitli gelişmelerin de bazı ülkelerin içyapılarında yankılar uyandırması söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda üçüncü kez gizli belgeleri ve istihbarat çalışmalarını açıklayan Wikileaks adlı sitenin aynı zamanda uluslararası ilişkilerin ve Ortadoğu’da bölge siyasetinin niteliğinde yaşanan değişimi hızlandırıcı bir ivme yaptığını söylemek mümkündür.¹⁸

2011 yılının geneline bakıldığında Wikileaks belgelerinde İsrail ile ilgili birçok konunun yer aldığı hemen fark edilir. Bunlar arasından öne çıkan ilk belge İsrail’in savaş hazırlığında olduğuna ilişkindi. Tel Aviv’deki Amerikan Büyükelçiliği’nden geçilen kriptoya göre İsrail Genelkurmay Başkanı Gabi Aşkenazi’nin, 2009 yılında Amerikalı politikacılara büyük bir savaş için hazırlık yaptıklarını açıklamıştı. Aşkenazi’nin, Amerikan delegasyonuna “Orduyu büyük bir savaş için hazırlıyorum. Sonuçta böyle bir hazırlık yapıp planları küçültmek, tam tersini yapmaktan daha kolay” dediği ortaya çıktı.¹⁹

Wikileaks belgeleri arasında ilgi çekici bir başka konu ise Mahmud Abbas yönetimi ile ilgiliydi. Belge, Merkezi Katar’da bulunan El Cezire tarafından yayımlandı. El Cezire’nin elindeki İsrail-Filistin barış süreciyle ilgili 1.600 dolayındaki belgeden biri olan bu belgede Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas yönetiminin, 2008 yılında İsrail’e Kudüs konusunda tavizler verdiği iddia edildi. Belgede taviz olarak adlandırılan iddia ise “Abbas yönetiminin, İsrail’e, 1967’de işgal ettiği Kudüs’ün içinde ve çevresindeki Yahudi yerleşimlerinin çoğunu ilhak etmesini önermesi idi”. Buna göre Haziran 2008’de Amerikalı, Filistinli ve İsraili yetkililer arasında yapılan görüşmede dönemin Filistinli üst düzey müzakerecisi Ahmed Kurey; “Tarihte ilk kez bu türden bir öneride bulunuyoruz” diyerek Filistinlilerin, eski lider Yaser Arafat’ın yürüttüğü müzakerelerde böyle bir taviz vermeyi reddettiğini söyledi. Aynı belgede Filistinlilerin, açıkça ifade ettiklerinden daha çok taviz vermeye hazır olduğu da savunuldu²⁰. Oysa Abbas, daha önce yaptığı bir açıklamada, Kudüs’ün kaderinin müzakere konusu olmadığını söyleyerek, “Bizim açımızdan Kudüs konusu tartışılmaz. Kudüs bizimdir” diye konuşmuştu. Belgelere konu olan bu görüşmeler Amerikan yönetimi tarafından 2007’de başlatılmış; ancak, dönemin İsrail Başbakanı Ehud Olmert’in, hakkındaki yolsuzluk iddiaları yüzünden görevini bırakmak zorunda kalmasıyla son bulmuştu.²¹

Belgelere öne çıkan başka bir konu ise yine Filistin yönetiminin eylemleri ile ilgili idi. Yönetimin işbirliği arayışlarını açığa çıkaran belgeye göre Filistin Yönetimi’nin, Gazze’deki El Fetih militanlarının yok edilmesinde İsrail’le,

Hamis'la mcadesinde de İngiltere istihbaratıyla işbirliği aradığına dair ayrıntılar vardı. Bu belgeler Katar televizyonunda "Filistin Yönetimi'nin, kendi insanlarını öldürmek için İsrail ile operasyonel işbirliğine hazır olduğunu gösterdiği" iddiasıyla yer buldu. Belgelerde, Gazze'de El Fetih'in silahlı kanadı El Aksa Şehitleri Tugayı'nın önde gelen isimlerinden biri olduğu belirtilen Hasan El-Medhun'un 2005'de öldürülmesi öncesinde, dönemin İsrail Savunma Bakanı Şaul Mofaz ile Filistin Yönetimi'nin İçişleri Bakanı Nasır Yusuf arasında geçtiği iddia edilen konuşmalar yer aldı. Olayın geçtiği tarihte, Gazze hala Filistin Yönetimi'nin elinde bulunuyordu. El-Medhun'un, İsrail'in Aşdod limanı yanı sıra İsrail ile Gazze arasındaki Karni geçişinde, ölümlerle sonuçlanan bombalı eylemlerin planlayıcısı olmakla suçlandığı da belirtiliyor. El Cezire'nin yayımladığı belgede 2005 yılı ortalarında, kaaklarla ilgili olarak Tel Aviv'de Mofaz ve Yusuf arasında yapılan toplantıda, Filistinli bakanndan, El-Medhun'un öldürülmesinin istendiği ileri sürülüyor. El Cezire'ye göre kriptolarda iki bakan arasında geçen konuşmalar şöyleydi:²²

-Mofaz: "Hasan Medhun. Adresini biliyoruz. (Gazze'deki Emniyet glelerinin başkanı) Raşid Ebu Şbak da bunu biliyor. Onu niye ldrmyorsunuz? Hamas, seçimler nedeniyle (Kassam roketleriyle) ateş açıyor. Bu hem size meydan okuma, hem de Ebu Mazen'e (Filistin Yönetimi Devlet Başkanı Mahmud Abbas) bir uyarı."

-Yusuf: "Biz Raşid'e (Ebu Şbak) talimatlarımızı verdik. Göreceğiz."

-Mofaz: "Konuştuğumuzdan bu yana, O (El-Medhun) operasyon planlıyor. Bu 4 hafta önceydi. Biliyoruz ki, Karni veya Erez'i vurmak istiyor. Hamas'tan da değil. Onu ldrebilirsiniz."

-Yusuf: "alışıyoruz. Bu lke kolay değil. Yapabileceklerimiz sınırlı ve siz de hiçbir şey nermediniz."

-Mofaz: "Gazze'de hiçbir şeyin sonulandırılmadığını anladım."

Konuyla ilgili önemli bir not olarak, bahsi geçen konuşmanın üzerinden bir ay geçmeden, 1 Kasım 2005 tarihinde Hasan El-Medhun'un, İsrail'in savaş helikopterlerinden atılan bir füze ile aracında ldrldğı ve bu saldırıda ayrıca aranan Hamaslı bir militanın ldğı, 3 kişinin de yaralandığı kaydedildi. ²³ Bu olaydan tam bir gün sonra da Mofaz'ın, gittiği Washington'da, Filistinlilerin hayatlarını kolaylaştırma taahhütlerinde bulunup, Filistin Yönetimi Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile barış yapılması konusunun takipçisi olacağını söylediği belirtildi. Aynı doğrultudaki notlar Guardian'ın yayımladığı Wikileaks belgelerinde de farklı ayrıntılarla yer aldı. Bu belgelerde de Filistin yönetiminin Hamas'la mcadesinde İngiltere istihbaratının katkısına ilişkin ayrıntılar yer alıyor. İşbirliği iddialarının detaylarında, İngiliz istihbaratı ve sivil yetkililerin hazırladığları plana göre "Filistinli güvenlik birimlerinin dışında İsrail istihbaratıyla doğrudan bağlantısı olan bir görev gücünün kurulması, Hamas liderlerinin ve orta kademedeki yöneticilerin g-

zaltına alınması, geçici olarak etkisiz hale getirilmesi, radyo istasyonlarının kapatılması ve bazı cami imamlarının değiştirilmesinin” önerildiği de aktarılanlar arasında yer almıştır.²⁴

Wikileaks belgelerinde İsrail ile ilgili öne çıkan konulardan biri de İsrail-Mısır ilişkileri ile ilgiliydi. Buna göre Mısır’da yaşanan isyandan çok önce İsrail, Hüsnü Mübarek’in yerine tercih ettiği ismi Mısır’da cumhurbaşkanı yardımcılığına getirilen Ömer Süleyman olarak belirlediği ortaya çıktı. Belgede yer alan detaylar şöyleydi: Mısır’da cumhurbaşkanı yardımcılığına getirilen Ömer Süleyman, Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek’in yerine İsrail’in tercih ettiği aday idi ve Süleyman “kırmızı telefon” aracılığıyla İsrail ile her gün görüşüyordu. Aynı çizgide, Telegraph gazetesinin yayınladığı ABD’nin Tel Aviv Büyükelçiliği tarafından Washington’a gönderilen bir diplomatik kriptoya göre, İsrail Savunma Bakanlığının David Hacham isimli danışmanı, bazı belgelerde Ömer Süleyman’a ‘Soliman’ dediği, “Hacham’ın, Soliman’a övgüler yağdırdığı ve İsrail Savunma Bakanlığı ile Mısır istihbaratı arasında kurulan kırmızı hattın her gün kullanıldığı” kaydediliyor. Hacham’ın, “İsraililerin, Mübarek’in ölmesi veya görevini yerine getiremeyecek duruma gelmesi halinde Soliman’ın, en azından cumhurbaşkanı yardımcısı olabileceğini düşündüklerini” açıkladığı belirtilen kriptoda, “görev değişikliği senaryosunun analizi için Kahire Büyükelçiliğimizi görevlendirebiliriz, ancak Soliman seçeneği için İsrail’in ortaya koyduğu tercih tartışılmaz” denildi.²⁵

Diğer bazı Wikileaks belgelerinde ise İsrail’in Hamas’a karşı olan politikası ile ilgili notlar yer aldı. Haaretz’in açıklayarak “İsrail Dosyası” başlığıyla yayınladığı Wikileaks belgelerinde “İsrail’in Hamas’a karşı ve Gazze Şeridi’ne yönelik net ve tutarlı bir politikası olmadığı” görüşü yer aldı. Bu görüşün dayanağı olarak ise İsrail’in Gazze Şeridi’ne düzenlediği Dökme Kurşun operasyonundan yaklaşık bir yıl sonra, İsrail Ordusu’nun Güney Kuvvetleri Komutanı Yoav Galant’ın yaptığı bir açıklama gösterildi.²⁶ Belgelere göre, ABD’nin Tel Aviv Büyükelçiliği’nden gönderilen 11 Kasım 2009 tarihli bir telgrafta, İsrail’in 2000 yılında ikinci intifadanın patlak vermesinden bu yana güvenlikle ilgili en iyi durumda bulunduğu belirtilirken, İsrail istihbarat servislerinin Batı Şeria’da intihar eylemleri ağını ortadan kaldırma başarısına ve Filistin yönetimi güvenlik güçleriyle güvenlik alanındaki iyi ilişkilerine vurgu yapıldı. Ayrıca telgrafta, İsrail ordusunun Gazze ve İsrail’in güneyinden sorumlu komutanı tümgeneral Yoav Galant’ın ABD’lilere “İsrail’in siyasi liderliği rekabet öncelikleri arasında gerekli siyasi tercihlerini yapmadığım” söylediği de bulunuyor. Telgrafta, Galant’ın, İsrail’in kısa vadede, Hamas’ın iki taraf arasında da fiili ateşkesi sağlayacak, Gazze Şeridi’nden İsrail’e roket ve havan saldırılarını önleyecek güç ve otoriteye sahip olmasını; orta vadede ise Gazze’de gücünü pekiştirmesini engellemek istediğini söylediği; uzun vadeyle ilgili olaraksa “İsrail Gazze’yi yeniden işgal etmek ve buradaki halkın sorumluluğunu almak istemiyor” ifadelerini kullandığı belirtildi.

Tel Aviv'deki Amerikan Büyükelçiliği'nce Washington'a gönderilen Kasım 2009 tarihli bir diğer telgrafta da İsrail'in, Amerikalıların bölgedeki halkı desteklemek amacıyla daha fazla mal ve ürün gönderilmesine yönelik talebini reddettiği yazıldı. Telgrafa göre, İsrail'in "sivillere yönelik mallarla ilgili bir sınırlama bulunmadığında ısrar ettiği" de kaydedildi. Mesajda, İsrail'in Batı Şeria'da Filistin yönetimini, hem Devlet Başkanı Mahmud Abbas hem de Başbakanı Selam Feyyad olmak üzere güçlendirmeyi istediği belirtilirken, bu amacıyla çelişen çeşitli adımlar attığı kaydedildi. Bu çelişkiye örnek olarak ise 2008 yılında, İç Güvenlik Servisi'nin Başkanı Yuval Diskin'in, ABD tarafından eğitilen Filistin yönetimi güvenlik kuvvetlerine çelik yelek, zırhlı araçlar ve diğer ilave silah verilmesi yönündeki ABD taleplerine karşı da isteksiz davranması gösterildi. Diskin'in "Batı Şeria'da çok silah var" dediği de belirtiliyor²⁷.

Wikileaks belgelerinde yer almamakla birlikte sanal dünyada İsrail ile ilgili dikkate alınması gereken ilgi çekici bir not da ülkenin bir anlamda "siber savaşa hazırlandığı" idi. Şöyle ki İsrail Başbakanı Netanyahu, İsrail'in ülke yaşamının dayandığı tüm hayatı sistemleri felce uğratabilecek siber saldırılara açık olduğu uyarısında bulundu ve "Elektrik, su şebekeleri, kredi kartları, ulaşım, trafik; bunların hepsi bilgisayarlarla yönetiliyor ve dolayısıyla saldırıdan zarar görebilir. Bu gibi tehditlere cevap verecek bir savunma sisteminin acilen oluşturulması gerekiyor" diye konuştu. Netanyahu, "hükümetin aldığı önlemlerin, tehdidin güvenliği ilgilendiren kısmı ile ilgili olduğunu" sözlerine ekledi. İsrail'in elektronik sisteminin de sürekli olarak bu tür tehditlerin altında kaldığına işaret edilen açıklamada, 2008 yılında İsrail Merkez Bankası'nın sitesinin devre dışı kaldığı, 2010 yılında Mavi Marmara gemisine yapılan saldırının ardından, Tel Aviv belediyesinin de aralarında bulunduğu birçok İsrail internet sitesinin hacker'ların saldırısına uğradığı hatırlatıldı. Bu doğrultuda Netanyahu, ülkesinin, stratejik bilgisayar ağlarına yabancı devletlerden yöneltilebilecek siber terör saldırılarını önlemek üzere bir görev gücü kurulduğunu açıkladı. Başbakanlık'tan yapılan açıklamada, ulusal sibernetik görev gücünün amacının İsrail'i, savunma sistemlerine ve altyapı şebekelerine verilebilecek olası zararlardan korumak olduğu belirtildi ve ulusal sibernetik görev gücünün başkanlığını Ulusal Araştırma ve Geliştirme Konseyi Direktörü Prof. Dr. İzak Ben-İsrail'in yaptığı bildirildi. Başbakanlık açıklamasında, bu görev gücünün geçtiğimiz yıllarda dünyada meydana gelen bu tür saldırılardan sonra kurulmasına karar verildiği belirtilerek, Brezilya'da elektrik şebekesinin ve Estonya'da bankacılık sisteminin hacker'ların saldırılarına maruz kaldığı hatırlatıldı.²⁸

Meydana gelen yeni gelişmeler ışığında uluslararası ilişkilerin karışık ve çetrefilli bir hal aldığı açıktır. Son gelişmeler, kaçınılmaz olarak uluslararası ilişkilerde devlet dışı unsurların da dış politika analizlerinde bir aktör olarak kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Klasik anlayışta kamuoyu, çıkar grupları, bürokrasi, çok uluslu şirketler ve bireyler gibi farklı odakların dış poli-

tikaya ilişkin konuları pek fazla dikkate alınmazken, son olayda görüldüğü üzere bireylerin bile öneminin her geçen gün arttığı görülmektedir. Vatandaş oldukları ülkelerin çıkarlarından özerk davranabilen bireylerin yayınladıkları belgeler birçok ülkenin hem birbirine karşı yaklaşımının değişmesine hem de ülkelerin kendi iç politikalarının karışmasına ve bunların faaliyetleri sonucu belki de hükümetlerde krizlere veya bireysel ilişkilerde ciddi değişiklikler gündeme gelmesine sebep olmaktadır.²⁹

Arap Baharı ve Mısır'daki Gelişmelerin İsrail'e Etkisi

Güçlü bir parlamenter sisteme sahip olan İsrail'de demokratik sistemin aşırı sağ partilerin avucuna sıkışmış durumda olduğu görülüyor. İsrail'de iktidarda olan radikal ve faşist partilerin de içinde olduğu koalisyon, İsrail'in Ortadoğu'da bulunduğu ve bu bölgedeki demokratik dönüşümlerini başlatan Arap Baharı'nın bölgenin kalbinde bulunan İsrail'i teğet geçmesinin oldukça zor olacağını eninde sonunda fark edecektir. Kanbolat 3 Eylül tarihli bir yazısında Arap Baharı mutlaka İsrail'de Yahudi Baharı'na dönüşecektir demektedir.³⁰ Bölgedeki halk hareketlerinin bir Yahudi Baharı'na yol açıp açmayacağını zaman gösterecektir fakat bölgesel gelişmeler, 2011 yılını Ortadoğu'da giderek daha tecrit edilmiş hale gelen İsrail dış politikası için kritik bir yıla dönüştürmüştür. Gelişmeler karşısında ilk günden beri takındığı sessiz tavır ile tepki veren İsrail açısından Mısır'daki gelişmeler ise öngöremediği bir deprem olmuştur.

Mısır'da ki gelişmelerden dolayı İsrail'in başlıca kaygısı Müslüman Kardeşler'in yönetimi ele geçirmesi ve Mısır'ın bölgede ikinci bir İran'a dönüşmesidir. Böyle bir senaryoda Müslüman Kardeşler'in İsrail ile olan barış anlaşmasını feshedeceğini tahmin etmek zor olmayacaktır. İsrail tarafında bu kaygılar yaşanırken Başbakan Netanyahu ayaklanmaların ilk gününde bakanlarına ve başbakanlık sözcülerine Mısır'daki gösterilerle ilgili olarak kamuoyunun önünde herhangi bir açıklama ve yorumda bulunmaması talimatını verdi. Bu tutumun temelinde Netanyahu'nun demokrasi yanlısı gösterileri övmesi durumunda ülkesinin 32 yıllık müttefikine sadakatsizlik etmesi olacağı, aksi bir tavırla davranır ise bu sefer diktatörlüğe destek veren bir lider imajı çizeceği düşüncesiyle olaylara doğrudan müdahil olmak istememesi vardır.³¹ Diğer yandan dünya devletlerinin Mübarek'e karşı olan eylemleri desteklemesinden rahatsızlık duyan İsrail; ABD, Kanada, Çin, Rusya ve bazı AB ülkelerindeki elçiliklerine yazı göndererek, büyükelçilerin buldukları ülkelerde Mısır'ın istikrarının önemine vurgu yapmalarını istedi.³²

Devam eden protestolar nedeniyle Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in Eylül ayında aday olmayacağını açıklamasına rağmen olayların dinmemesi İsrail tarafından kaygıyla karşılandı. 1 Şubat Guardian yazarı Jonathan Freedland Mısır'daki gelişmeleri İsrail açısından yorumlayan bir makale kaleme aldı. "Mısır sarsılırsa İsrail titrer" başlıklı bir yazısında, "Mübarek'in

yerini Müslüman Kardeşler alırsa İsrail’le imzalanan barış anlaşması yırtıp atılır. Gazze’ye giden tüneller denetlenmez ve İsrail İslamcı bir çembere alınır” yorumunu yapan Freedland, İsrail’in gelişmeleri Mısır’ın ikinci bir İran olabileceği endişesiyle izlediğine dikkat çekerek Ortadoğu’da nihai barışın ancak demokrasiyle gelebileceğini söylüyordu. Freedland, yazısında Mısır, Tunus, Ürdün ve Yemen’de yaşananlar, hiçbir diktatörlüğün sürdürülebilir olmadığını, sonsuza kadar devam etmeyeceğine dikkat çekerek, bu rejimlerin devam etmemesi durumunda, onlarla imzalanmış anlaşmaların da devam edemeyeceğinin altını çiziyordu. Yazısında sonuç olarak Enver Sedat ve ardından Mübarek’le yapılan barış anlaşmalarının büyük yararlar sağladığını fakat İsrail’in Mısır halkıyla yapacağı, onların gerçek rızasına dayanan bir anlaşmanın ödülünün daha büyük olacağını ve ancak böyle bir anlaşmanın kalıcı olabileceği tespitini yapıyordu.³³ Sonuç olarak Freedland, arkaik rejimlerle imzalanan anlaşmaların uzun vadede devam edemeyeceğini ortaya koyuyordu.

11 Şubat’ta Hüsnü Mübarek’in istifa etmesiyle birlikte İsrail’in kaygılarının ne kadar büyük olduğu ortaya çıkmaya başlamıştı. Mısır’da Hüsnü Mübarek döneminin sona ermesiyle ilgili konuşan İsrail’in eski büyükelçisi, “Şimdi başımız büyük dertte” dedi. İsrail’in eski Mısır Büyükelçilerinden Zvi Mazel, Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek’in istifasının ardından, İsrail’in endişelenmesi için pek çok nedenin bulunduğunu belirterek, “İsrail’in başı dertte” dedi.³⁴ Mısır’da Hüsnü Mübarek döneminin sona ermesiyle ilgili konuşan İsrail’in eski büyükelçisi Mazel, başka bir haber sitesine yaptığı açıklamada, “Bitti, Mısır artık (bölgede) bir süper güç değil” deyip, Türkiye ve İran’ın yol alırken, Mısır’ın bölgedeki konumunu tümüyle kaybettiğini ifade ediyordu. Mübarek’in olduğu dönemde İsrail’in bölge ile ilişkilerinde herhangi bir boşluk olmadığını kaydeden Zvi Mazel, yeni dönemde ise endişelenmek için pek çok neden bulunduğunu, stratejik açıdan İsrail’in şimdi düşmanca bir durumla karşı karşıya olduğunu ve pragmatik, ılımlı bir devleti idare edecek kimsenin kalmadığını belirtti. Bundan sonraki aşamada Mısır’da parlamentonun dağıtılıp, yeni seçimlere gidileceğini, doğal olarak muhalefetin de bu seçimlere katılmak isteyeceğini ve ‘Müslüman Kardeşler’in de elbette harekete geçeceğini” ifade eden Mazel, Mısır’da yeni hükümetin kurulmasının zaman alacağını kaydederek, yeni bir rejimin işbaşına gelmesinin bir ile 3 yıl arasında bir süre alabileceğini belirterek İsrail’in önümüzdeki yıllarda Mısır’la ilişkilerinin kaderi konusunda ise bir tahmin yapmanın ne kadar zor olduğunu ortaya koyuyordu.³⁵

İsrail’in Mübarek’e desteği o kadar anlaşılıyordu ki, bazı kaynaklar tarafından Mübarek’in İsrail’de olduğu bile iddia edildi. 17 Şubat’ta İsrail’de gazeteler Mısır’ın eski Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek’in ülkelerinde olabileceğini iddiasının peşine düştü.³⁶ Mısır’da yaşanan ayaklanma sonrasında, devrik lider Hüsnü Mübarek’in nerede olduğu konusunda kafa karışıklığı yaşandı. Koltuğunu bıraktığı gün Şarm El Şeyh’e gittiği haberleri gelen ancak

bu konuda bilgilerin kesinleşmediği Mübarek'in son olarak İsrail'de olduğu iddia edilen haberde Hüsnü Mübarek'in Eylat'ta lüks bir otelde kaldığı öne sürülmüş, bölge sakinlerinin, otelin etrafında çok sıkı güvenlik önlemleri bulunduğunu söyledikleri aktarılmıştı.³⁷ İddianın asıl sahibi bir Arap haber sitesi olmasına rağmen Hüsnü Mübarek'in İsrail'in sahil kenti Eylat'ta olduğu yolundaki bu haberin peşine İsrail medyasının düştüğü görüldü. Ancak haberler karşısında İsrail ordu sözcülüğünün, söylentilere bir yorum getirmeden, bunun savaş uçaklarının eğitimi olduğunu söylemekle yetindiği görüldü.

26 Nisan tarihinde ise İsrail'in kaygılarını haklı çıkaracak bir anket yayınlandı. Merkezi ABD'de bulunan Pew Araştırma Merkezinin yaptığı ankette, Mısırlıların yüzde 54'ünün İsrail'le yapılan anlaşmanın feshedilmesini istediği ve anlaşmadan yana görüş bildirenlerin oranının ise yüzde 36'da kaldığı görüldü.³⁸ Yine Mısır konusunda İsrail'i kaygılandıran bir diğer gelişme de 10 Eylül tarihinde gerçekleşti. Bir önceki ay iki ülke sınırında 6 Mısır askerinin İsraili güvenlik güçlerince öldürülmesinden itibaren tırmanan gerilim,³⁹ 9 Eylül'de başkent Kahire'deki İsrail büyükelçiliği önünde yaşanan olaylarla doruğa ulaştı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın hafta başında yapacağı resmi bir ziyaret öncesi Kahire'deki İsrail büyükelçiliği önünde toplanan kalabalık, elçiliğin önüne yaptırılan 3 metrelik duvarın bir kısmını yıktılar. Ayrıca göstericilerin Başbakan Erdoğan'ın posterlerini taşıdığı da bildirilen haberde, Mısırlı protestocuların Büyükelçilik binasına girmesinin ardından binlerce gösterici ve polis arasında çıkan çatışmalarda üç kişinin öldüğü ve 1.000'den fazla kişinin de yaralandığı belirtiliyordu. Olayların ardından İsrail, Kahire'deki büyükelçi ve elçilik çalışanlarını tahliye etti ve Büyükelçi Yizhak Levenon'un yardımcısı olarak tanımlanan bir diplomatın ise İsrail'in, Kahire'deki gösterilere nasıl bir yanıt vereceğine karar verene kadar Mısır'da kalacağı açıklandı.⁴⁰

5 Nisan'da ise adı Mısır Cumhurbaşkanlığı için geçen El Baradei, İsrail'e gözdağı verdi. Eski Atom Enerjisi Kurumu Başkanı Muhammed El Baradei, Mısır'da Hüsnü Mübarek iktidarının sona ermesinden sonra adı cumhurbaşkanlığı için geçen isimlerin başında geliyordu. El-Vatan gazetesine mülakat veren Baradei, "Eğer İsrail Gazze'ye saldırırsa biz de Siyonist rejime savaş açarız" diye konuşurken ayrıca olası bir İsrail saldırısında Refah sınır kapısını açacağını ve Arap Birliği savunma anlaşmasının yürürlüğe sokulacağını da söyledi.⁴¹ Daha önce Baradei'nin en büyük rakibi olarak gösterilen Arap Birliği Başkanı ve Mısır'ın eski Dışişleri Bakanı Amr Musa da İsrail'i suçlamıştı. Musa, 1991-2001 yılları arasındaki dışişleri bakanlığı dönemindeki en büyük sıkıntının İsrail'in barış sürecindeki olumsuz politikaları olduğunu söylemişti.⁴²

İsrail'in bölgedeki diktatörlerle nasıl bir ittifak içinde olduğu 6 Nisan tarihli bir haberde ortaya çıktı. Arap basınında çıkan haberlere göre Libya muhalefetinden Ömer Hadravi, Cezayir'de yayımlanan bir gazeteye telefonla

yaptığı açıklamada, “Kaddafi’ye uluslararası alanda yasaklanmış silahların temin edilmesini öngören anlaşmanın arkasında, eski El Fetih lideri Dahlan’ın olduğunu ve Yunanistan’dan bir gemi dolusu silahı Libya’nın Trablus limanına onun getirdiği yazılıyordu. Haberde Kaddafi’nin kendisini İsrail karşıtı gibi gösterdiğini, ama gerçekte, İsrail ile Dahlan aracılığıyla güçlü bağları olduğu iddiasında da bulunan Hadravi, hem Hamas hareketinin hem de El Fetih’in Dahlan’ı bir silah kaçakçılığı ağının içinde bulunmak ve İsrail’le işbirliği yapmakla suçladığına işaret ediyordu. Ayrıca Libya’daki isyancıların bu gemideki bazı silahları ele geçirdiği de haberde dikkat çekilen başka bir konuydu.⁴³

Ortadoğu ve Mısır’ın yeni ısınan siyaseti gösteriyor ki İsrail için Mübarek ve diğer diktatörler sonrası bu ülkeleri ılımlı iktidarlar dahi yönetse bölgesinde İsrail’in artık sırtını dayayabileceği ve güvenebileceği komşuları olamayacaktır. Eğer İsrail diktatörlerle işbirliği veya kaos politikalarına devam eder, sivil otoriteler ve toplum örgütleriyle yapıcı ilişkiler kurmazsa önümüzdeki günlerde kendini köşeye sıkışmış ve izolasyon tehdidi altında hissetmeye devam edecek ve sağlıklı bir dış politika uygulayamayacaktır.

İsrail-Türkiye İlişkileri

Yenişafak yazarı Yasin Doğan, İsrail ve Türkiye arasındaki gerilimi İsrail’in iç politikasının bir sonucu olduğunu savunuyor. Doğan’a göre İsrail yanlıstan dönerse Türkiye’nin yeni hamleler yapmasına gerek kalmayacağı fakat İsrail’in Filistin ve Gazze politikasının değişmediği sürece ilişkilerin normalleşmesini beklemenin hata olacağını belirtiyor.⁴⁴ Aşırı sağ partilerin de yer aldığı koalisyon hükümetinin uyumsuzluğu Türkiye ile olan ilişkileri daha da içinden çıkılmaz hale getiriyor. İkili ilişkilerin bu kadar kötüleştiğini ORSAM Başkanı Hasan Kanbolat da belirtiyor. İsrail’in Ankara Büyükelçisi Gaby Levy ile bir öğle yemeğindeki izlenimlerini yansıttığı yazısında Kanbolat, Levy’nin Türkiye-İsrail ilişkilerine çözüm bulamamanın sıkıntısını yaşadığını belirtiyor.⁴⁵ Yazıda Levy’nin tek çözüm olarak İsrail’in şiddete dayalı politikalarından barış politikalarına yönelmesi olduğunu söylediğini belirtiyor. Kanbolat yazısında mevcut durumun İsrail’in Ortadoğu coğrafyasından sürekli soyutlanmış olarak yaşamasına neden olduğunu ve bu mevcut duruma ABD’nin ve Yahudi cemaatine karşı duyduğu sonsuz suçluluk duygusunu taşıyan Avrupa ülkelerinin sebep olduğunu da ekliyor.⁴⁶

Bu sebeplerle Mavi Marmara baskını ile ilgili BM raporunun da bu mevcut duruma göre dizayn edildiğini görebiliriz. Rapor, Türkiye’nin İsrail’in Mavi Marmara operasyonundan dolayı özür dilemesini, hayatını kaybedenlere tazminat ödenmesini ve Gazze’ye ablukanın kaldırılmasını içeren taleplerini hiçe sayarak tamamen İsrail’in tezlerine göre dizayn edilmiştir.⁴⁷ Ayrıca Kanbolat’a göre rapor’un İsrail ile Türkiye arasında bir süredir ilişkilerin normalleşmesi yönünde yürütülen görüşmeleri sonuçsuz bırakmayı önemse-

memesi, İsrail'in yaptıklarını meşrulaştırma ve İsrail hükümetinin politikalarına karşı çıkanlara bir ders verme aracına dönüşmesi ve Gazze ablukasının meşruiyetini sağlamak gibi raporun görev alanını aşan konularda hüküm oluşturmaya çalışması İsrail'in Ortadoğu coğrafyası ile bütünleşmesine ve barışmasına hizmet etmiyor; bilakis, İsrail'in Ortadoğu'dan soyutlanmasını ve yeni çatışma alanlarının yaratılmasını desteklemiştir.

İsrail'in, 9 Türk'ün hayatını kaybettiği Gazze'ye yardım taşıyan filoda bulunan gemilerden Mavi Marmara'ya yaptığı saldırıyı soruşturmak üzere Genel Sekreter Ban, başkanlığını Yeni Zelanda'nın eski Başbakanı Geoffrey Palmer'ın, başkan yardımcılığını Kolombiya'nın eski Devlet Başkanı Alvaro Uribe'nin yaptığı, İsrail'den Joseph Ciecchanove ve Türkiye'den emekli büyükelçi Özdem Sanberk'in yer aldığı soruşturma komisyonunu 2 Ağustos 2010'da kurmuştu. Türkiye, soruşturma komisyonuna kendi raporunu 1 Eylül 2010'da sunmasına rağmen İsrail ancak 13 Ocak 2011 tarihinde sundu. İsrail'in baskını soruşturmak üzere kurduğu Turkel Komisyonu savaş suçu işlenmediğine hükmetti. Komisyon, Başbakan Netanyahu ve Genelkurmay Başkanı Gabi Aşkenazi'nin aralarında olduğu çok sayıda üst düzey İsraili yetkiliyi dinlemişti.⁴⁸ Türkiye, İsrail'in raporunu savunmaya yönelik ve hukuki içerikten yoksun" bulduğunu açıkladı. Habere göre diplomatik kaynaklar, İsrail donanmasının 31 Mayıs'ta Mavi Marmara gemisine düzenlediği saldırı ile ilgili İsrail hükümetince oluşturulan, eski yargıç Yaakov Turkel'in başkanlığındaki komisyonun hazırladığı raporun ilk etapta ustaca hazırlanmış güzel bir rapor izlenimi verdiğini ancak görüşlerine yer verilen kişilerin isimlerine rastlanmadığını ve raporun hukuki içerikten yoksun olduğunu belirttiler.⁴⁹ Cumhurbaşkanı Gül ise İsrail'in hazırladığı Mavi Marmara raporuna ilişkin soru üzerine, "İsrail'in yaptıklarının uluslararası hukukla hiçbir ilgisi yoktur. İsrail'in açıkladığı bu rapor da yine uluslararası hukuk nezdinde hiçbir kredibilitesi olmayan, hiçbir meşruiyeti, inandırıcılığı olmayan kendi belgesinden başka bir şey değildir. Aslında bu İsrail hükümetinin dünyayı ve uluslararası hukuku dikkate almayan her zamanki şımarık tavrını göstermektedir" dedi.⁵⁰

İHH İnsani Yardım Vakfı Başkanı Bülent Yıldırım ise, vakfın merkezinde düzenlediği basın toplantısında, İsrail'in Mavi Marmara baskını ile ilgili raporunu, rapor olarak görmediklerini belirterek, İsrail'in hazırladığı bir çalışma olduğunu söyledi. Raporu, "sipariş üzerine yazıldığı çok belli" diye değerlendiren Yıldırım, "Kötü bir çalışma olmuş. Bir dezenformasyon çalışması olmuş. Ama aslında İsrail'e hukukçu desteği vermemiz gerekiyor. Komisyona aldığı İrlanda ve Kanadalı gözlemciler hayatları boyunca hukuk skandalına imza atmış kişilerdir" şeklinde konuştu. Raporda yeni hiçbir şey olmadığını belirten Yıldırım, "Bizi açık denizde vurup, teröristçe arkadaşlarımızı öldürdükten sonra cezaevinde bizi sorgularken söyledikleri şeyleri doküman olarak bir araya getirmişler" dedi. İsrail'in bu raporu hazırlayarak, aslında suçlu olduğunu kabul ettiğini, suçlu olduğundan rapor hazırlama ihtiyacı hissettiğini ifade eden Yıldırım, "Öyle bir doküman ortaya koymuşlardır ki Filistin'de,

Lübnan'da uluslararası hukuku hiçe sayan İsrail, 'bizim yaptığımız eylem uluslararası hukuka uygundur' diyor. Ben de hukukçuyum, ancak bu dokümanlarda hukuki bir cümleye rastlamadım" diye konuştu.⁵¹

Hükümetin "hukuki değil", Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün de "şımarıklık" şeklinde değerlendirdiği İsrail'in Mavi Marmara saldırısıyla ilgili ilk raporuna, ABD yönetiminden de yorum geldi. Konuyla ilgili konuşan ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Philip Crowley, İsrail'in baskına ilişkin soruşturmasının "inandırıcı ve tarafsız" olduğunu öne sürdü. Crowley, "İsrail tarafından yapılan şeffaf, tarafsız ve inandırıcı bir soruşturmanın ürünü olan bu raporun bağimsız olduğunu düşündüklerini" iddia etti.⁵²

Bu arada 18 Şubat tarihinde Hizbullah liderinin ölüm yıldönümünde⁵³ gelen tehdit mesajları nedeniyle dünya çapındaki İsrail elçiliklerinde kırmızı alarm veren İsrail, Türkiye elçiliklerini geçici olarak kapattı. İmad Muğniye'nin ölüm yıldönümü nedeniyle elçiliklerine yönelik pek çok tehdit mesajı aldıklarını açıklayan İsrail Dışişleri Bakanlığı gelen tehditler üzerine İsrail'in Ankara Büyükelçiliği ile İstanbul Konsolosluğu geçici bir süre kapatıldı. İsrail'in dünya çapındaki büyükelçilikleri de alarm durumuna getirildi. İsrail ayrıca Gürcistan büyükelçiliğini de geçici olarak kapattığını açıkladı.⁵⁴

Gerilen ilişkiler Eylül ayında had safhaya ulaştı. İsrail'in Mavi Marmara baskımında öldürdüğü Türk vatandaşlar için özür dilememesi sebebiyle, 2 Eylül tarihinde Dışişleri Bakanı Davutoğlu, İsrail'le diplomatik ilişkilerin ikinci kâtip seviyesine indirildiğini ve askeri anlaşmaların askıya alındığını açıkladı.⁵⁵

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, İsrail'le diplomatik ilişkilerin ikinci katip seviyesine indirildiğini ve askeri anlaşmaların askıya alındığını açıklamasının ardından İsrail, ilk açıklamasında özür dilememe kararını yineledi.⁵⁶ Bunun üzerine Başbakan Erdoğan, İsrail'e yönelik alınan kararların ilk adım olduğunu ve diğer planların devreye gireceğini söyledi. Başbakan Erdoğan, 9 Türk vatandaşının şehit edilmesi sonrası yaşanan süreci aktardığı konuşmasında, "İsrail'in siyasi manevraları karşısında atmamız gereken adımlar ortaya çıktı ve ilk adımları attık. Bu nihai değil" dedi. "Bu süreç içinde diğer planlar da devreye girecek" diyen Erdoğan, "Bizim taleplerimiz yerine getirilmediği sürece normalleşmenin olması mümkün değil. Böyle bir adımı atmayacaklarını açıkladılar ve bizler de adımımızı atmış bulunuyoruz" ifadelerini kullandı.⁵⁷

İsrail'de yayın yapan *Yedioth Ahronoth* gazetesi, "İsrail, Türkiye'yi 'Cezalandıracağız'" başlığını kullandığı haberinde, İsrail'in Türkiye'nin yaptırımlarına karşı önlemler alacağını duyurdu. Gazete, "Dışişleri Bakanı Lieberman, Türkiye'nin adımlarına karşı bir dizi sert önlem formüle etti. İsrail, ABD'deki Ermeni lobisi ile işbirliği yapıp Kürt isyancılarına askeri destek önerebilir" diye yazdı. Ankara'nın İsrail ile ihtilafını, Müslüman dünyasını-

daki statüsünü güçlendirmek için kullandığını öne süren haberde, “Böylece Lieberman’ın özür dilemek için yaratıcı formüller aramaya gerek olmadığına karar verdiği, bunun yerine de İsrail’in Türkiye’yi cezalandırma çabalarına odaklanmasını tercih ettiği” kaydedildi.⁵⁸

Fakat özür krizi İsrail hükümetini ikiye böldü. İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak, Türkiye-İsrail ilişkilerinin gerilmesinden Dışişleri Bakanı Lieberman ve Başbakan Netanyahu’yu sorumlu tuttu. İsrail’in önde gelen gazetelerinden *Yedioth Ahronoth*’un internet sitesi ynetnews.com’dan verdiği habere göre Barak, “Netanyahu’nun uzlaşma yoluna girdiğini ancak Lieberman’ın onu engellediğini” söyledi. Habere göre Barak, kapalı kapılar ardında yapılan toplantılarda, Netanyahu’nun Mavi Marmara olayındaki tutumunu eleştirdi ve Ankara’yla bu konuda anlaşma olanağı varken, Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman’ın baskısına boyun eğdiğini ve krizi turmandırdığını söyledi.⁵⁹

Türkiye ile İsrail arasında yaşanan her sorunun sonuçsuz kalması ve her iki ülkenin de geri adım atmaması iki ülke ilişkilerini belirsiz bir sürece doğru sürükledi. Bugüne kadar haklı haksız her konuda ABD’nin tam desteğini yanında bulan İsrail, bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye çalıştı. Hep bu yönde ittifaklar kurdu, ilişkiler geliştirdi. Türkiye ise ekonomik gelişme ve iç politika dönüşümünün de bir sonucu olarak dış politikada da iddialı yaklaşımlar ortaya koymaya başladı. Türkiye, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun dediği gibi “düzen kurucu” bir ülke olarak kendini tanımlayıp, buna göre politikalar takip etmeyi seçti. Bu yüzden “düzen kurucu” bir yaklaşımla ortaya çıkan Türkiye ile eski düzenin devamını isteyen ve gelecekte güvenlik ağırlıklı, şiddet içeren politikasında ısrar eden İsrail’in karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olmaktadır⁶⁰. Nitekim son gelişmelerden sonra her iki ülke temsilcilerinin yapmış olduğu açıklamalardan anlaşıldığı üzere, bu olaylar Türkiye-İsrail ilişkilerinin geleceğine yönelik kalıcı yaralar bırakmıştır. Türk tarafının verdiği izlenimden görülmektedir ki, Türkiye’nin talepleri İsrail tarafından karşılanmadığı sürece iki ülke ilişkileri yeni gelişmelerle daha da gerilecek gibi gözükmektedir.⁶¹

ABD ile İlişkiler

2011 yılında İsrail-ABD ilişkileri ABD’nin BM Güvenlik Konseyi’ndeki vetosuyla başladı. Aynı zamanda Barack Obama döneminin ilk vetosu olan bu oylama ile Obama Hükümeti, İsrail’in işgal ettiği Filistin topraklarında yeni yerleşim yerleri inşa etmesini kınayan 22 Mart tarihli tasarısı engelledi. Tasarı BM Güvenlik Konseyi’ne geçici üyelerden Lübnan tarafından getirilmişti. ABD, BM Güvenlik Konseyi’nde İsrail’in işgal ettiği bölgelerde yeni yerleşim yerleri inşa etmesini kınayan tasarısı veto ederek, Konsey üyesi diğer 14 ülkeye karşı tek başına kaldı. Tasarısı, Konsey dışında BM genelinde 100’den fazla ülke destekliyordu. Aslında ABD, BM temsilcisi kanalıyla İsrail’in bölgedeki yerleşim faaliyetlerinin meşruiyetini reddediyordu; ancak bu tasarı-

nın işlevine de inanmıyordu. Oylamayla ilgili telekonferans yoluyla bir basın toplantısı düzenleyen ABD'nin BM Temsilcisi Büyükelçi Susan Rice, bu tasarrının İsrail-Filistin barışına katkı sağlamayacağını söyledi. Rice, "Bizim yargımız, bu tasarrının tarafları müzakere ve anlaşmaya yakınlaştırma amacına hizmet etmeyeceği, tam tersine iki tarafın da pozisyonunu zorlaştıracığı yönünde olmuştur" diye konuştu.⁶² Konseye başkanlık eden geçici üyelerden Brezilya ve AB, tasarıya açık destek sunarken, 5 daimi üye ve 10 geçici üyeden oluşan Konsey'deki oylama sonucunda 14 kabul ve 1 ret oyu çıktı. Bu durum, İsrail ve Filistin cephelerinde farklı tepkilerle karşılandı. Sonuçtan memnun olmayan Filistin'i temsilen Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın sözcüsü Nebil Ebu Rudeyna kararlar ilgili "ABD vetosu, Ortadoğu'da durumu daha karmaşık hale getirecek" dedi. Yapılan açıklamada ayrıca Filistin tarafının BM'nin İsrail yerleşimlerini kınaması için yeni girişimlerinin olacağı belirtildi. Hamas ise "ABD'nin veto kararı rezil" açıklamasında bulundu. Karara tepki olarak yüzlerce Filistinli de ABD'yi protesto etti. Öte yandan İsrail sonuçtan memnun oldu. İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu'nun ofisinden yapılan açıklamada "İsrail, Başkan Obama'nın veto kararını takdir eder" denildi. Açıklamada ayrıca Filistin tarafına önkoşulsuz müzakere masasına oturma çağrısında bulunuldu.⁶³

Veto sonrası başkan Obama'nın İsrail-Filistin meselesi ile ilgili söylediği sözler ise hem İsrail hem de Hamas tarafından memnuniyetsizlik ile karşılandı. ABD Başkanı Barack Obama, ülkesinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika politikasını açıkladığı konuşmasında İsrail ve Filistinliler arasında karşılıklı tavizler ve "toprak takasıyla" "yaşayabilir bir Filistin" ve "güven içinde bir İsrail" yaratılabilir diyordu. Güvenli ve kabul edilmiş sınırların önemine vurgu yapan Obama, üzerinde anlaşılabilir toprak takasının gerekebileceğini de ifade etti. Yapılan kimi yorumlara göre Obama bu ifadeleriyle, 1967 sınırlarına sahip bir Filistin'e en açık destek veren Amerikan lideri oldu.⁶⁴ Bu konuşmanın ertesi günü Washington'a gidecek olan Benyamin Netanyahu, Obama'nın konuşmasını eleştirdi.⁶⁵ İsrail Başbakanı, 1967'deki Altı Gün Savaşı'yla işgal ettikleri Filistin topraklarından çekilmeleri ve bu sınırlara dayanan bir Filistin devletinin kurulması fikrinin "savunulamaz" olduğunu söyledi. Netanyahu buna dayanak olarak 1967 sınırlarına dönülmesinin Yahudi yerleşimlerini İsrail'in sınırları dışında bırakacağı gibi tartışmalı bir gerekçe söyledi.⁶⁶

Obama'nın konuşmasının Filistin'de memnuniyetle karşılandığını söyleyebiliriz. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Başkan Obama'nın duran müzakereleri tekrar başlatma çabasından duyduğu memnuniyeti dile getirirken, kısa bir süre önce Filistin yönetimi ile uzlaşan Hamas ise Obama'nın sözlerini "boş laf" olarak niteledi.⁶⁷

ABD-İsrail ilişkileri açısından anlamlı bir gelişme de İsrail-Türkiye ilişkilerine dair yapılan bir değerlendirme idi. 9 Türk'ün yaşamını yitirdiği Mavi Marmara baskını nedeniyle özür dilemeyen İsrail ile ilişkileri askıya

alan Ankara'ya tavsiye niteliğinde bir yorum da ABD'nin Ankara Büyükelçisi Francis J. Ricciardone'den geldi. YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan ile birlikte YÖK ve Fulbright arasında imzalanan protokol kapsamında ABD'den gelen 60 okutmanla tanışma toplantısına katılan ABD'nin Ankara Büyükelçisi Ricciardone, bu toplantıda gazetecilerin Türkiye-İsrail arasındaki ilişkilerle ilgili sorularını yanıtladı ve "İlişkilerin normalleşmesini bekliyoruz. Diplomasi kapısı mutlaka açık kalmalıdır" dedi⁶⁸. Bu yorum daha sonra gelecek açıklamaların da habercisi niteliğindediydi.

Zira bir süre sonra ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da, Türkiye'ye İsrail'le arasındaki gerginliği yatıştırmaya ve ilişkileri onarmaya yönelik bir çağrıda bulundu. Hillary Clinton, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile BM Genel Kurul çalışmalarının düzenlendiği New York'ta ikili görüşmede bir araya geldi. Clinton, Davutoğlu'na İsrail ile ilişkilerin onarılması çağrısında bulundu ve gelecekte olası işbirliğine kapıları kapatacak adımlar atılmaması yönündeki görüşlerini dile getirirken "bölgede daha fazla gerginliğin ve istikrarsızlığın zamanı olmadığını" söyledi.⁶⁹

Yaklaşık bir hafta sonra ABD Savunma Bakanı Leon Panetta da İsrail'e yönelik uyarılarda bulundu. Ortadoğu turu çerçevesinde İsrail'e giderken uçakta gazetecilere yaptığı açıklamada Arap Baharı'ndan dolayı İsrail'in Ortadoğu'da "gittikçe yalnızlaşmakta oluşuna" dikkat çekti. İsrail'in askeri üstünlüğünü koruması konusunda çok şüphesi olmadığını belirten Panetta, "Ancak sorulması gereken soru şudur, eğer diplomatik alanda yalnızlaşmaktaysanız askeri bir avantajı sürdürmek yeterli midir?" dedi. "Ortadoğu'daki bu olağanüstü zamanda, bunca değişim olurken, gittikçe yalnızlaşmasının İsrail için iyi olmadığını" söyleyen bakan, "Bölgenin güvenliği için, İsrail'in Türkiye ve Mısır gibi ülkelerle ilişkilerini düzeltmesine yardımcı olmak için mümkün olan her şeyi yapmalarının gerçekten önemli olduğu düşüncesini taşıdığını" belirtti. Leon Panetta ayrıca, Filistin ve İsraili liderlere görüşme masasına dönmeleri için baskı yapacağını söyleyerek, "Her iki taraf için de mesajının, görüşmelerle yeniden başlayarak hiçbir şey kaybetmeyecekleri yönünde olduğunu" kaydetti.⁷⁰

Ancak bu uyarılara karşın ABD-İsrail arasındaki ittifak ilişkisinin 2011 yılında da varlığını koruduğu birçok kez açıkça görüldü. ABD Başkanı Barack Obama, New York'ta Amerikan Yahudi Kongresi adlı kuruluşun başkanı Jack Rosen'in Manhattan'daki evinde düzenlediği toplantıda yaptığı konuşmada, Rosen'in, ABD'deki Yahudi cemaatinin ABD-İsrail ilişkileriyle ilgili endişeli olduklarını söylemesi üzerine, Yahudi cemaatine güven verdi. "Hiçbir müttefik İsrail devletinden daha önemli değildir" diyen Obama, "ABD'de bugüne kadarki tüm yönetimlerden çok daha fazla İsrail devletinin güvenliği için çalıştık. Konu İsrail'in güvenliği olduğunda bundan taviz vermeyiz" dedi. Obama bahsi geçen gece katıldığı tüm etkinliklerin ardından seçim kampanyasına toplam 2,4 milyon dolar kazandırarak New York'tan Washington'a dönerken,

bu rakamın en az 300 bin dolarlık kısmının Rosen'in evindeki toplantıda elde edildiği belirtildi.⁷¹

Tüm bu yakın ilişkilere rağmen İsrail ile ABD arasında İran nükleer kapasitesi ile ilgili olarak iki ülke arasında zaman zaman görüş ayrılıkları ortaya çıktı. ABD Genelkurmay Başkanı Martin Dempsey, İsrail'in İran'ın nükleer tesislerine olası bir saldırı başlatmadan önce ABD'ye haber vereceği konusunda emin olmadığını söyleyerek, İran'ın nükleer faaliyetlerinin durdurulması konusunda ABD ve İsrail arasında görüş farklılıkları bulunduğunu belirtti. Uluslararası haber ajansı Reuters'a konuşan ABD Genelkurmay Başkanı Dempsey, "ABD, İran'ın nükleer faaliyetlerini durdurmak için en doğru yolun yaptırımlar ve diplomatik baskı olduğunu düşünüyor. Ancak İsrail'in bizimle aynı pozisyonda olduğu konusunda emin değilim" dedi. İran'a karşı kabul edilecek taktikler konusunda ABD ile olası görüş ayrılıklarıyla ilgili soruya İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak cevaben "İsrail'in bağımsız olduğunu bilmek gerekir. İsrail hükümeti, ordusu ve güvenlik servisleri İsrail'in varlığı ve güvenliğinin tek sorumlusu olur"⁷² diyerek açıkça Dempsey'e karşı çıktı.

Daha sonra İran'ın nükleer bomba üretmesi endişesi İsrail'i tarihinin en büyük füze tatbikatını yapmaya yönlendirirken yukarıda bahsettiğimiz çekişmeleri olan ABD, buna karşın tatbikata katılacağını belirtti. 2012 bahar aylarında İsrail'de yapılması planlanan füze tatbikatının son hazırlıkları için ABD'li komutan Frank Gorenc, Tel Aviv'de temaslarda bulundu ve İsrailli muhatabı General Doron Gavish'le buluştu. İki ülkenin birlikte gerçekleştireceği füze tatbikatı için binlerce ABD askerinin bu ülkeye konuşlanacağı belirtildi. Dev tatbikatın hazırlıkları için İsrail, ABD'nin Almanya'daki üssünde, ABD ise İsrail'de bir üs kurma yönünde karar aldı. Ortadoğu'da olası bir büyük çatışmaya hazırlık niteliği taşıyan füze tatbikatına ABD, Yüksek Terminal Alan Savunması ve gemilerde kullandığı Aegis balistik füze sistemiyle katılacağını duyurdu. Tatbikatta ABD'nin söz konusu sisteminin, İsrail'in Ok, Yurtsever ve Demir Kubbe füze sistemiyle uyumluluğunun da deneneceği belirtildi.⁷³ Ancak daha sonra yapılan bir açıklamada "Challenge Austere 12" isimli bu tatbikatın bütçe nedenleriyle 2012'nin son çeyreğine ertelendiği açıklanırken, İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman'ın tatbikatın ertelenme kararının bölgedeki "gerilim ve istikrarsızlık" nedeniyle alındığını bildirmesi kafaları karıştırdı.⁷⁴

2011 yılında ABD ile İsrail arasındaki askeri ilişkilere dair önemli bir gelişme de ABD'nin İsrail'e yardım kararı oldu. İsrail geçen baharda, Gazze Şeridi'nden atılan füzelerden İsrail'in güneyinin korunması için ABD tarafından finanse edilen füze savunma sistemini hayata geçirmiş, ancak Filistin topraklarının yakınına yerleştirilen füzesarar bataryaları verimli çalışmamış ve tüm roketleri havada imha edememişti. ABD tarafından işte bu füze kalkanı için 235 milyon dolar ek yardımda bulunulacağı açıklaması geldi. İsrail Dışişleri Bakanı Ehud Barak yayınladığı açıklamada, Amerikan Kongresi'nin

üzerinde anlaştığı yardımın,⁷⁵ savunma alanında İsrail-Amerika ilişkilerinin güçlendirilmesine katkı yapacağını belirtti. İki ülke arasında 2007’de imzalanan anlaşmaya göre, ABD’nin bu ülkeye sağladığı yardım tamamen Amerikan silahlarının alımına ayrılıyor.⁷⁶

İran ile İlişkiler

2011 yılında İran-İsrail ilişkilerinde önemli bir konu Tahran yönetiminin ABD ve İsrail gizli servislerince kaçırıldığını belirttiği, Savunma Bakanı eski Yardımcısı Ali Rıza Asgari olayı oldu. Dört yıl önce, İstanbul’da kaybolan Asgari’nin bulunması için İran’ın Türkiye ile görüşmeleri devam etti. Diğer taraftan İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ramin Mihmanperest İsrail basınında “Asgari’nin bu ülkedeki bir cezaevinde bulunduğu veya öldüğü” yönündeki haberlerle ilgili olarak “Siyonist İsrail rejimi, Asgari’nin can güvenliğini korumakla görevlidir” ifadesini kullandı. “İsrail’in, Asgari ile Lübnan’da görevli 4 İranlı diplomatı kaçırmaması devlet terörizmidir” diyen Mihmanperest, konunun uluslararası arenada hukuki ve siyasi takipçisi olduklarını söyledi⁷⁷.

İran-İsrail ilişkileri açısından nükleer silah konusu da elbette önemli bir odak noktası oldu. İsrail bu konuda askeri seçenektan yana tavrını açıkça ortaya koydu. İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu Kudüs’te David Citadel Oteli’nde yabancı basın mensupları için düzenlediği basın toplantısında, “sadece askeri bir seçeneğin nükleer bir İran’ın önüne geçebileceğini, askeri seçenek tehdidinin oluşturulması gerektiğini, ancak uygulamaya geçirilmesinin gerekli olmadığını” belirtti. İsrail Başbakanı, ekonomik yaptırımların askeri seçenekte desteklenmediği takdirde, İran’ın nükleer programından vazgeçmeyeceğini savunarak, “İran’ın amacı nükleer silah üretmek... İran, ancak askeri bir saldırı tehdidi altında olduğunu fark ettiği zaman bu gelişmeleri durdurmuştur. Eğer inandırıcı bir askeri seçenek ortaya konursa, bunu kullanmanız gerekmeyecektir” dedi. Netanyahu, “Mossad’ın eski başkanı Meir Dagan’ın 2015 yılına kadar İran’ın nükleer silah sahibi olmayacağı” yolundaki sözleriyle ilgili bir soruya, “bunların sadece istihbarat değerlendirmeleri olduğunu ve böyle de görülmesi gerektiğini” ifade etti. Bunun yanında başbakan bu görüşlerinde yalnız olmadığı iddiasını da şu sözlerle dile getirdi: “Wikileaks belgelerinin, bölge hükümetlerinin üç ana endişesini ortaya koyuyor. Birincisi İran, ikincisi İran, üçüncüsü de İran”.⁷⁸

İki ülke ilişkilerinde askeri seçeneğin öne çıkması İsrail basınında çıkan makalelerde de doğrulanan bir not oldu ve İran ile İsrail’in savaşa girme olasılığı dile getirildi. İsrail basınında çıkan makalelerde, önceki yıl Savunma Bakanı Ehud Barak’ın İran’ın nükleer tesislerini vurma önerisi Aşkenazi engeline takılmış ve İsrail’le İran arasında bir savaş çıkmasını, savaşı İsrail’e sadece felaket getireceğini söyleyen İsrail Genelkurmay Başkanı Gabi Aşkenazi’nin önlediği belirtilmişti. İsrail basınından *Haaretz* gazetesine göre ise Aşkenazi’nin koltuğu dâhil, bu yıl İsrail devletinin önemli kademele-

rine gelecek isimlerin şahin kanattan olacağı, dolayısıyla yeni atanacakların Netanyahu hükümetinin savaş emirlerine karşı gelemeyebileceği vurgulanarak, 2011 yılında bir savaş olasılığının çok yüksek olabileceği yorumları yapılıyordu.⁷⁹

İran ile İsrail arasındaki bir başka mesele de İran'a yönelik siber saldırı oldu. Geçen yılın sonlarında İran'ın nükleer tesislerinin bilgisayar kontrol sistemlerine sızan "Stuxnet" adlı bilgisayar virüsünün ABD-İsrail işi olduğu iddia edildi. Bu iddia Amerikalı ünlü bir siber güvenlik uzmanına aitti. Uzman, İran'daki nükleer santrallerin çalışmasını aksatan Stuxnet isimli virüsün ABD ve İsrail tarafından geliştirildiğini iddia etti. Kaliforniya'da bir toplantıda konuşan Ralph Langer, Stuxnet virüs yazılımının uranyum zenginleştirme işleminde kullanılan makinelerin işleyişini bozacak şekilde tasarlandığının çok açık olduğunu söyledi. Virüsün yaratım sürecinde Mossad'ın (İsrail istihbarat örgütü) parmağının olduğunu söyleyen Langer, "ancak asıl patron ABD" dedi. Langer, yazılımın "hedefe özel"⁸⁰ şekilde tasarlandığı için pek çok gizli bilginin de kendilerine bir şekilde ulaştırılmış olduğu görüşünü savundu. 2010 yılı sonlarında İran'daki Buşehr nükleer santralinde arıza meydana gelmiş, ancak Tahran yönetimi sorunun Stuxnet'ten değil tesiste kullanılan uranyum çubuklarından kaynaklandığını açıklamıştı. Ancak daha sonra İran'ın Nükleer Başmüzakerecisi Said Celili de, ülkesinin nükleer programına karşı girişilen siber saldırının sorumluluğunu ABD'ye yükledi. Celili Amerikan *NBC News* kanalına verdiği demeçte, ülkesinin yaptığı soruşturmanın, İran'ın zenginleştirilmiş uranyum üreten santrifujlerini geçen Kasım'da etkileyen siber saldırıya ABD'nin karıştığını gösterdiğini belirtti. "Stuxnet bilgisayar virüsünü kullanarak nükleer programımızı geciktirmeyi amaçlayan siber saldırıya ABD'nin katıldığını ispatlayan belgeleri gördüm" diyen Celili, ancak saldırının medyadaki haberlerin tersine fazla zarar vermediğini söyledi. Daha sonra İsrail'in de bu saldırının ortaklarından biri olduğu iddia edildi. *New York Times*'in haberinde, İsrail'in Stuxnet adı verilen tehlikeli bilgisayar virüsünün etkin olup olmadığını Negev Çölündeki Dimona nükleer tesisinde test ettiği ifade edildi.⁸¹ Askeri uzman ve istihbarat kaynaklarına dayandırılan haberde, bu İsrail-Amerikan projesinin geliştirilmesinde isteyerek ya da istemeyerek İngiltere ve Almanya'nın da yardımı bulunduğu belirtildi.⁸²

İki ülke arasında yine bölgenin havasını ısıtan diğer bir gelişme de İran savaş gemilerinin eğitim seferi idi. Gerilim İran'ın "eğitim seferi" çerçevesinde iki savaş gemisinin Süveyş Kanalı'ndan geçeceğini açıklaması⁸³ ile başladı. İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman ise, geçişlerle ilgili "provokasyon" açıklaması yaptı. Kudüs'te düzenlenen Büyük Amerikan Yahudi Örgütleri Başkanlar Konferansı'nda konuşan İsrail Dışişleri Bakanı, yıllardır böyle bir olayın olmadığını da belirterek, "Bu provokasyon, İranlıların kendilerine güvenlerinin ve artan küstahlıklarının bir göstergesidir" ifadelerini kullandı. Lieberman, "Maalesef, uluslararası toplum, İran'ın bu provokasyonlarıyla mücadele etme niyetinde gözüküyor. Uluslararası toplumun, İsrail'in

bölgede durumu dalgalandırmayı amaçlayan bu provokasyonlara karşı sürekli sessiz kalmayacağını anlaması gerekir” dedi⁸⁴. Daha sonra gemilerin geçiş saati yaklaşırken İran’dan geri adım geldi. Süveyş Kanalı’nda görev yapan, adının açıklanmasını istemeyen üst düzey bir yetkili, kanaldan geçmek için yapılan başvurunun herhangi bir neden gösterilmeden geri çekildiğini açıkladı. Yetkili, gemilerin kanaldan ileri bir tarihte geçirilmesi gibi bir niyet olup olmadığını da bilinmediğini belirtti.⁸⁵ Ancak daha sonra gelen açıklama gerilimin bitmediğini sadece bir süre ara verildiğini ortaya koydu. İran’ın Şam Büyükelçisi Ahmet Musevi, iki İran savaş gemisinin Suriye’ye geleceğini ve birkaç gün demir atacağını söyledi. Musevi, uluslararası yasalara göre bu ziyaretin rutin bir durum olduğunu belirterek, İsrail’in uluslararası yasaları istedikleri gibi yorumladıklarını kaydetti. Suriye resmi haber ajansı SANA’nın haberine göre Musevi, iki İran savaş gemisinin Suriye’de birkaç gün demir atacağını açıkladı. Uluslararası yasalara göre, ülkelerin savaş donanmalarının diğer ülkelere gezi düzenleyebileceğini belirten Musevi, İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman’ın açıklamalarını ise eleştirdi.⁸⁶

İsrail ile İran arasındaki gelişmelerden biri de içerisinde İran kaynaklı silahların bulunduğu iddia edilen gemiye el konulması hadisesi oldu. İsrail ordusu, Türkiye’den yola çıkan ve Gazze’deki silahlı gruplara silah götürdüğü öne sürülen yabancı bir gemiye el koydu. İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu, İsrail donanmasının uluslararası sularda el koyduğu Liberya bandıralı gemide ele geçirilen silahların “İran kaynaklı” olduğunu söyledi. Netanyahu, Mısır ile İsrail arasındaki sınırdaki inşa edilen güvenlik bariyerlerine yaptığı bir ziyaret sırasındaki açıklamasında, olayla ilgili halen bilgi topladıklarını belirterek, “Kesin olan bir şey var, silahlar Suriye’deki bir aktarma istasyonu aracılığıyla İran’dan” dedi. Gemideki silahlara uluslararası yasalar doğrultusunda el koyduklarını da belirten Netanyahu, bunların İsrail vatandaşlarına zarar vermek amacıyla Gazze’deki “terör gruplarına” gittiği kanısındayken ifadelerini ifade etti.⁸⁷

Bölge açısından anlamlı bir gelişme de El Fetih ve Hamas’ın anlaşmasıydı ve bu, bölgeyi yakından takip eden iki ülke İsrail ve İran’da farklı tepkilere neden oldu. İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman, El Fetih ile Hamas arasında Kahire’de varılan “birlik anlaşmasının, Hamas’ın Batı Şeria’yı da ele geçirmesine neden olacağını” öne sürdü. Lieberman, ordu radyosuna yaptığı açıklamada, El Fetih-Hamas uzlaşmasını değerlendirdi. Lieberman, anlaşma maddelerinden birinin, Filistin cezaevlerindeki yüzlerce Hamaslı tutuklunun serbest bırakılması olduğunu hatırlatarak, böylece Batı Şeria’da “silahlı birçok teröristin” sokaklara çıkacağını belirtti. İran ise Filistin’deki birlikten memnundu. İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Salih, Mısır’ın himayesinde gerçekleşen anlaşmadan duyduğu memnuniyeti dile getirerek Filistinli iki büyük grubun anlaşmasını, “Mazlum Filistin halkının tarihi hedeflerine ulaşmasında olumlu ve mübarek bir adım” olarak değerlendirdi. Salih, anlaşmadaki rolünden dolayı Mısır’daki yeni yönetimi tebrik etti. Salih, “Anlaş-

manın, Filistin’le ilgili gelişmelerin hız kazanmasına ve siyonist İsrail’e karşı büyük zafer elde edilmesine vesile olması” dileklerinde bulundu⁸⁸.

İki ülke arasındaki gerginliğin açıkça ortaya çıktığı durumlardan biri de İran’dan yapılan bir açıklamaydı. Devrim Muhafızları Ordusuna bağlı Besic milislerinin komutanı General Muhammed Rıza Nagdi, ülkesindeki bir bilim adamına yönelik yapılan silahlı saldırının ardından,⁸⁹ İsrail’in yok edilmesi gerektiğini söyledi. İranlı General, “Ülke içinde güvenliğin sağlanması için Siyonist İsrail rejimini yeryüzünden tamamen yok etmekten başka çaremiz yoktur. Sadece bu şekilde bilim adamlarımız güvenle bilimsel çalışmalarına devam edebilir” açıklamasını yaptı.⁹⁰

Bu arada 2011 yılında İran, İsrail adına casusluk yaptığı iddiasıyla yargılanan bir vatandaşını idam cezasına çarptırdı. IRNA haber ajansı, mahkeme kaynaklarına atfen, bu kişinin, “Allah’a karşı savaştığı” ve “dünyada yolsuzluğa bulaştığı” gerekçesiyle ölüm cezasına çarptırıldığını duyurdu. Savcılar, Faşi adlı bu kişinin, kendisini eğiten Mossad’dan 120 bin dolar aldığı da iddia etti. Faşi’nin ifadesinde, Mossad’ın kendisine beş kişinin daha öldürülmesi talimatı verdiğini, ancak kendisinin bu emri yerine getirmediğini söylediği öne sürüldü.⁹¹

Financial Times gazetesinde çıkan bir yazı ise, İsrail ile Türkiye arasındaki soğukluktan İran’ın kazançlı çıkabileceğini öne sürdü. Gazete başyazısında son üç yıldır İsrail ve Türkiye arasındaki ilişkilerde dostluğun yerine kademe kademe bir sürtüşme havasının yerleştiğini ve Mavi Marmara tartışmasında son gelinen noktada ilişkilerin şimdiye kadarki en kötü seviyeye indiğini belirtti. Bu yazıda Washington’un iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden düzelmesi dileğinin kısa sürede gerçekleşmesinin pek olası görünmediği de ifade edilerek, bölgesel nüfuz konusunda her iki ülkenin de en dışı rakibinin İran olduğunu, dolayısıyla eğer iki ülke arasındaki gerginliğin nihai galibi İran olursa, bundan ne Türkiye ne de İsrail’in bir fayda göreceğini belirtti.⁹²

Buna karşın İran cephesinde, Türkiye’nin İsrail ile ilişkisi açısından farklı bir görüş hâkimdi. Zira İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, Türkiye’nin NATO’ya ait erken uyarı radar sistemine ev sahipliği yapma kararını eleştirerek Türkiye’ye yerleştirilen füze savunma sisteminin, İsrail’le İran arasında yaşanacak olası bir savaş durumunda İsrail’i korumayı amaçladığını öne sürdü. İran Cumhurbaşkanı, “Türk dostlarımıza yaptıklarının doğru olmadığını, bu sistemin kendi çıkarlarına olmayacağını söyledik. NATO üyesi olduğunuz farkındayız, ama onlar sizin dostunuz değil” diye konuştu. Oysa Türkiye, sistemin belirli bir ülkeyi hedef almadığını, İran’ın adı tehdit olarak anılırsa, anlaşmayı bloke edeceğini kaydetmişti.⁹³

Olası savaş beklentilerini destekler biçimde 2011 yılında İsrail’in uzun menzilli füze denemesi yapması ve Başbakan Benyamin Netanyahu’nun kabinesini İran’a operasyon konusunda ikna etmeye çalışması dikkat çekti. Times

gazetesi Ortadoğu dengelerini doğrudan ilgilendiren bu gelişmelerle ilgili haberi, “İsrail’in uzun menzilli füze denemesi, Tahran’da harareti yükseltti” başlığıyla verdi. Bu haberde Jerico füzeleriyle yapılan denemenin, daha önce İtalya’da gerçekleşen tatbikatta, uzun mesafeli bomba atabilen uçakların kullanılmasının ardından geldiğine dikkat çekilirken, bu durumun uzmanlar tarafından İsrail’in İran’a yönelik bir saldırı hazırlığında olabileceği şeklinde yorumlandığı belirtildi. Bu bağlamda, İsrail’in gündeminde, İran’ın silah üretiminde kullanmayı planladığından şüphelenilen nükleer programa karşı önleyici bir saldırı olabileceğine dair haber ve yorumların İsrail medyasında yer alması da anlamlı bir gelişme olarak dikkat çekti. Tüm bu gelişmeler karşısında Tahran’dan yapılan “ABD ve İsrail’e, saldırdıkları halde ciddi zarar verimiz” açıklaması da harareti yükseltti. Olası bir savaş halinde olaya müdahil olacağı belirtilen İngiltere basınında da bu konu geniş yer buldu. Guardian, Londra siyasi kulislerinde Libya’nın ardından İran’ın bir kez daha uluslararası politik gündemin merkezine oturmakta olduğu yorumlarının yapıldığını ve başkan Obama’nın bir yıl kalan başkanlık seçimleri öncesinde istekli olmasa da, İsrail’in talebinin artması halinde İran’a müdahaleye onay vermek durumunda kalabileceğini belirtti. Diğer tarafta *Independent* da “İsraili liderler hızla değişen dünyaya ayak uyduramıyor, sürükleniyorlar” şeklinde bir haber yaptı. Yaşanmakta olan gelişmelerin İsrail ve ABD’nin İran’a saldırma ihtimalini bir kez daha gündeme getirdiğinin belirtildiği yazıda, Ortadoğu’da Arap Baharı’nın estirdiği olumlu havaya rağmen, İsrail’in güvenlik endişesinin artmış olduğu söylendi. Bu durumun en önemli sebebi olarak ise, İsraili liderlerin çevre ülkelerde yaşanan gelişmelere daha olumlu yaklaşabilecekken bunu yapmamış olmaları gösterildi.⁹⁴

2011 yılında ABD ve İsrail, İran’a yönelik askeri saldırı seçeneğinin masada olduğunu sürekli tekrarladılar ve Tel Aviv yönetimi saldırı tehdidini yüksek sesle dillendirirdi. İran-İsrail arasında sürekli gündeme gelen savaş ve İsrail’in İran’a saldırması ihtimali İranlı yetkililerce de değerlendirildi. İran Radyo Televizyon Kurumunun (IRIB) haberine göre İran Savunma Bakanı Ahmed Vahidi, yeni silahların tanıtım töreninde gazetecilere yaptığı açıklamada, İsrail’in saldırı tehditlerini yeniden gündeme getirmesini değerlendirirken İsrail’in İran’a saldıracak güçte ve durumda olmadığını belirtti ve “böyle bir eylemin sonuçlarının siyonist yetkililerce de bilindiğini” söyledi. “İran gibi bir güçle çatışmaya girmek siyonist İsrail için intihar olur” ifadesini kullanan Vahidi, olası bir saldırıya verecekleri ilk cevapla düşmanı saldırı fikrinden caydıracaklarını belirtti. Öte yandan, İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu da, uluslararası toplumun, İran’ın nükleer silahlarla donanması konusundaki yansını durdurması gerektiği düşüncesini yinelemeye devam etti. Başbakan, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu’nun (UAEK) son raporuna değinerek, raporun dünyanın önde gelen ülkeleri ve İsrail’in, “İran’ın sistematik olarak nükleer silah geliştirdiği” yolundaki iddialarını güçlendiren kapsamlı bir belge olduğunu belirtti ve dünyadaki sorumlu her hükümetin, UAEK’nın ra-

porundan bariz sonuçlar çıkarma ihtiyacında olduğunu ifade etti. Netanyahu, “uluslararası toplum, İran’ın tüm dünya barışını tehlikeye atacak ve kendisini nükleer silahlarla donatma yolundaki yarışını durdurmalıdır” dedi.⁹⁵

Buna karşın İran’ın meydan okumaları da devam etti. İsrail’in İran’a yönelik askeri saldırı tehditlerini yeniden yüksek sesle dillendirmesini değerlendiren İran Devrim Muhafızları Hava-Uzay Kuvvetleri Komutanı Tuğgeneral Emir Ali Hacızade, yapacağı bir yanlıta İsrail’i tarihin çöplüğüne göndereceklerini söyledi. İsrail’in yanlış yapmasını beklediklerini belirten Hacızade, “Epeydir birikmiş olan enerjimizi, İslam ve Müslümanların düşmanını (İsrail) ebedi olarak tarihin çöplüğüne göndermek için kullanmak istiyoruz” ifadesini kullandı⁹⁶.

İki ülke arasındaki gerilim Rusya tarafından da görmezden gelinmedi ve Rusya, bölgede yeni bir silahlı çatışmanın felakete sonuçlanacağını belirterek, İsrail’i İran’a karşı askeri bir müdahaleye girişmemesi konusunda uyardı ve Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Sergey Ryabkov “Bölgede özellikle bu ölçekteki bir askeri çatışma bir felakete neden olur” diye konuştu. Ryabkov, İran’ın nükleer programı konusunda bir anlaşmaya varılması için çabaların sürdürülmesi gerektiğini ifade ederek, “Biz İsraili muhataplarımıza Rusya’nın neden böyle bir çaba içine girdiğini anlattık. İsrail’i olası bir askeri operasyon başlatılması yönünde karar almaması için uyardık” dedi ve ellerinde İran’ın nükleer programının askeri amaçlı olduğunu ispatlayan raporların bulunmadığını duyurdu.⁹⁷

Avrupa ile İlişkiler

Yeni Müttefik arayışları: Yunanistan

2011 yılında İsrail ile Yunanistan arasında hayli yoğun bir ilişki ağı söz konusu oldu. İlk gündem, Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman’ın Atina’ya gidişi ve iki ülkenin “ortak bakanlar kurulu” oluşturması kararının alınmasıydı. Ayrıca, Atina’daki temaslarda iklim değişikliği, enerji ve çevre gibi konuların da ele alındığı ve doğal afetlerle mücadele konusunda ortak komite oluşturulması yönündeki arzunun dile getirildiği belirtildi. Lieberman, iki ülke arasındaki ekonomik işbirliği konusunda ise, İsrail’in bir an önce Yunanistan ile ekonomik işbirliğinin başlamasından yana olduğuna işaret etti. Yunanistan Dışişleri Bakanı Dimitris Druças ise, İsraili meslektaşları ile temalarında, ekonomi, İsrail’in Yunanistan’daki olası yatırımları, turizm, kültür, tarımsal kalkınma, ileri teknoloji ve enerji konularının derinlemesine ele alınacağını dile getirdi. Tarihi anlam taşıyan karşılıklı bu ziyaretlerden sonra ilişkileri geliştirme adına atılan adımlardan biri de Yunanistan Başbakanı Papandreu’nun 22 Temmuz’da İsrail’e giderek, son 30 yıldır bu ülkeyi ziyaret eden ilk Yunan başbakanı olmasıdır. Bu ziyaretten 25 gün sonra da Netanyahu, Atina’ya gitmiş ve Yunanistan’ı ziyaret eden ilk İsrail Başbakanı olmuştur. Diğer yandan,

Yunanistan'ın Filistin meselesinin çözümü konusundaki tezine de değinen Druças, Atina'nın, adil ve kalıcı bir çözüm istediğini belirterek, bölgede barış ve güven içinde var olan iki bağımsız devlet olması görüşünü desteklediğini söyledi. Yunanlı Bakan, barış sürecine ivme kazandırılmasının gerekliliğini de vurgulayarak, tarafların barış sürecini sabote edecek faaliyetlerden kaçınmaları gerektiğine işaret edip, Yunanistan'ın gerek Arap ülkeleri gerekse İsrail ile güven temelinde ilişkileri olduğunu ve ilke politikası izlediğini belirtti.⁹⁸

Daha sonraki günlerde iki ülke arasındaki yakın ilişkiler ticari anlamda da somutlaşmaya başladı. İmzalanan anlaşma gereğince Yunan F-4 ve F-16 uçaklarının İsrail'den alınacak silahları kullanması kararlaştırıldı ve bu anlaşma uyarınca da Yunanistan İsrail'den 100 milyon Euro değerinde silah sistemi alma kararı aldı. Ayrıca Atina ile Tel Aviv arasındaki savunma işbirliğinin gerek silahlanma gerekse ortak askeri tatbikatları kapsayan diğer aşamalarının, Savunma Bakanı Evangelos Venizelos'un daha sonra yapacağı İsrail ziyareti sırasında karara bağlanmasının beklendiği belirtildi.⁹⁹

Ancak İsrail'in bir talebi yakınlaşan ilişkilerde bir çatlağa neden oldu. Yunan *Eleftherotipia* gazetesinin haberine göre, "İsrail, Atina'dan Gazze'ye gidecek yardım gemilerini engellemesini istedi ve bu da ilişkilerde sıkıntı yarattı." İddiaya göre, İsrail Yunanistan ile Kıbrıs Rum Kesimi'nden, ölçülü bir şekilde dikkati çekmeden, yardım konvoyundan uzaklaşmasını istedi. Aynı haberde Yunanistan'ın İsrail ile yakınlaşması yüzünden karşılaşacağı olası zorluğa da dikkat çekilmişti. Şöyle ki, "Filistinlilerin sonbaharda tek yanlı olarak Filistin devletinin kuruluşunu ilan etmede ısrar etmeleri ve bunun tanınması için BM'ye başvurmaları durumunda, Yunanistan'ın, İsrail ile Filistinliler arasındaki arabuluculuk rolü de zora gireceği düşünülüyordu. Türkiye ise böyle bir olasılık karşısında olumlu tavır alacağını taahhüt etmişti bile."¹⁰⁰

Haziran ayına gelindiğinde Yunanistan-İsrail askeri işbirliği programı kapsamında, Atina'nın kuzeyinde, ana karada yer alan Thesalya bölgesinde iki ülkenin hava birimlerinin katılımıyla bir tatbikat gerçekleştirildi.¹⁰¹ Ancak yine İsrail tarafından gelen bir talep Yunanistan cephesinde tepkiyle karşılandı. İsrail Yunanistan'dan, "Türkiye bölgede herhangi bir 'askeri eylem' girişirse üslerini kullanmayı, uçaklarının Yunan üslerinde duraklamasını" talep etti. Bu talep "çok ileri giden bir öneri" olarak tanımlandı. *Kathimerini* gazetesine göre, öneri hükümet içerisinde de tepkiyle karşılandı. Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu, hükümetinden bazı isimlerin öneriye tepki gösterdiğini, bazı bakanların da "alınacak kararlarda çok dikkatli olmak gerektiği ve İsrail'in istemlerine karşı kırmızı çizgilerimiz olmalı" şeklinde görüş belirttiklerini belirtti. Bu arada Ankara'nın Atina'ya İsrail ile giriştiği stratejik yakınlaşmadan "çok rahatsız olduğunu" iletmişti de öne sürüldü. Papandreu'nun, Kıbrıs'taki doğalgaz arama krizinin, Türk-Yunan krizine dönüşmemesi yönünde bir tutum belirlediği fakat Türkiye'nin Meis adası güneyinde arama çalışmaları yapacağı açıklamasının "tam da bu anlama geldiği"

iddia edildi. Oysa Yunan medyası da daha önce İsrail-Yunanistan ilişkilerinin gidişatı ile ilgili uyarıda bulunmuştu: “Papandreu hükümeti aklını başına toplasın, İsrail, Türkiye’ye karşı bizi kullanmak istiyor oysa Tel Aviv bizim stratejik ortağımız olamaz.”¹⁰²

Buna karşın İsrail’in NATO’yla ilişkilerini güçlendirme çerçevesinde Yunanistan’la Kasım ayı ortasında İsrail’in güneyindeki Uvda askeri üsünde hava tatbikatı yaptığı ortaya çıktı. İki ülkenin ortak tatbikat yaptığını İsrail ordusu ilk başta gizledi ancak tatbikat fotoğrafları, Yunanistan Hava Kuvvetleri’nin internet sitesinde yer alınca İsrail basını da tatbikattan haberdar oldu. İsrail söz konusu tatbikatla ilgili olarak basına bilgi vermekten kaçınırken, beş gün süren tatbikata, Yunanistan’ın F-16 savaş uçaklarıyla İsrail’in ise F-15 ve F-16’larının yanı sıra nakliye uçaklarının da katıldığı öğrenildi. İsrail’in son dönemde NATO ile askeri tatbikatlara hız verdiği görüldü. Yine 2011 bitmeden İtalyan Hava Kuvvetleri’yle ortak bir hava tatbikatı yapacak olduğu da sızan bilgiler arasındaydı.¹⁰³

Sonuç olarak Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulmasının bir sonucu olarak iki ülke arasındaki askeri anlaşmaların iptal edilmesiyle oldukça zor durumda kalan İsrail’in bu alandaki açığını kapamak için alternatif ülkelere yöneldiğini söyleyebiliriz. Bilindiği gibi coğrafi koşulları yetersiz olduğu için Türkiye ve İsrail arasındaki askeri anlaşmalar sayesinde yapılan hava tatbikatları İsrail ordusuna oldukça iyi tecrübe kazandırıyordu.

Kıbrıs Rum Kesimi

2011 yılında İsrail ile Kıbrıs Rum Kesimi arasında da özellikle Rumların yapmayı planladığı Doğu Akdeniz’deki sondaj çalışmalarını da ilgilendiren ilişkiler söz konusu oldu. Öncelikle, doğalgaz sondaj çalışmalarının başlayacak olması nedeniyle Ankara’nın tepkilerinin ardından, Rum yönetimi Dışişleri Bakanı Erato Markulli İsraili yetkililerle iki ülkenin enerji konusundaki işbirliğini, “güvenlik” konularını ve Perez’in 2011’in Ekim ayı başında Kıbrıs Rum kesimine yapması beklenen resmi ziyaretiyle ilgili konuları ele almak üzere bir ziyarette bulundu. Bakan ayrıntılara değinmeksizin, “ziyaretin önemli ve belirleyici olacağını” söyledi.¹⁰⁴ Sondaj çalışmalarının başlamasıyla birlikte ise İsrail’in duruşu daha da somutluk kazandı. Kıbrıs Rum yönetiminin sondaj çalışmaları başlarken İsrail’in savaş gemisi ve uçaklarla petrol ve gaz arama faaliyetlerine destek verdiği ve Platformda çalışacak 3 Amerikalı ve 1 de İsraili personelin helikopterle platforma gittiği belirtildi. Rum radyosu da, Noble Energy şirketinin platformunun üzerinde İsrail insansız casus uçaklarının uçuş yaptıklarını ve İsrail donanmasına ait gemilerin de platformun doğusunda görüldüklerini duyurdu. Bu durum Rum Yönetimi’nin Türkiye İsrail ilişkilerinde yaşanan krizi “düşmanımın düşmanı dostumdur” mantığıyla avantaja çevirmeye çalıştığı şeklinde yorumlandı. Zira iki ülke arasında yapılan istişareler sonucunda İsrail’e en yakın olan

12. parsel seçilmişti¹⁰⁵. Rum yazılı basını da İsrail'in bölgedeki varlığını duyurdu. *Fileleftheros* gazetesi, Türkiye'nin Piri Reis isimli sismik araştırma gemisi "12. parsel"deki sondaj platformuna 20 deniz milinden az bir mesafede yaklaştığı esnada, bir İsrail savaş helikopterinin ortaya çıktığını ve helikopterin uzun bir süre bölgede uçarak platform bölgesini ve Piri Reis'i izlediğini yazdı. Alithia gazetesinin haberine göre de, katıldığı bir televizyon programında, Rum tarafının Amerikan Noble şirketiyle yaptığı anlaşmanın bir kısmını açıklayan Kasiniz, "ABD, Rusya, AB ve aynı zamanda İsrail'in, Kıbrıs Rum kesimini, 'münhasır ekonomik bölgesindeki' hidrokarbon tespit çalışmalarına başlamayı geciktirmemeye çağırdıklarını" söyledi. Sözde 12. parselin yakınında bulunan İsrail'in Leviathan adı verilen parselinin 450 milyar metreküp doğal gaz içerdiğini ifade eden Kasiniz, yaklaşık 2,5 ay içinde Rumların sözde 'münhasır ekonomik bölgesinde bulunan 12. parseldeki doğal gaz yataklarının büyüklüğüyle ilgili bir görüntüye sahip olacaklarını kaydetti. Euronews televizyon kanalına konuşan Rum Bakan, Kıbrıs (Rum kesimi), Lübnan ve Mısır başta olmak üzere 2007'de komşularıyla anlaşmalar yapmaya başladıklarını; 2010'daysa İsrail ile yapılan anlaşmayla "münhasır ekonomik bölge"nin sınırlarını çizdiklerini belirtti.¹⁰⁶

Bölgede gerginliği arttıran bir başka gelişme de Rum Yönetimi'nin İsrail'in Kıbrıs Rum Kesimi'nde yapmak istediği tatbikatlara izin vermesi oldu. İsrail hava kuvvetlerinin tatbikatlarda, Kıbrıs Rum üssünü kullanması kararının iki ülkenin savunma bakanları arasında imzalanan bir anlaşma ile sağlandığı belirtildi. Rum Cumhurbaşkanlığı'na yakın kaynaklar İsrail hava kuvvetlerine ait helikopterlerin Baf'taki askeri üssü kullanabileceği ve aynı anlaşma gereğince Doğu Akdeniz'de doğal gaz aramaları yapılan Rum ve İsrail parsellerindeki platformlarda da iniş-kalkış yapabileceklerine dikkat çektiler. Rumlar tarafından yapılan yorumlarda, bu anlaşma sayesinde İsrail savaş uçaklarının, Kıbrıs Rum kesimindeki askeri üsleri "Çok amaçlı olarak kullanabileceğinden" söz edildi.¹⁰⁷ Ekim ve Aralık aylarında yapılan tatbikatların ardından Rum basınında, Rum tarafının ileri sürdüğü hava sahası bu tatbikatların, iki ülkenin doğalgaz aramaları kapsamında yürüttükleri işbirliği ve Türkiye'nin konuya ilişkin tavrı nedeniyle yapıldığı savunuldu¹⁰⁸.

AB

2011 yılında Avrupa Birliği'nin İsrail'le ilgili hazırladığı bir rapor, İsraili yetkilileri kızdırdı. Çünkü raporda, İsrail'de yaşayan Arapların uğradıkları ayrımcılıklar sıralandı ve bunun Yahudi ve Arap toplumları arasındaki gerilimi tırmandırdığı vurgulandı. Avrupalı diplomatlar tarafından hazırlanan İsrail'le ilgili 27 sayfalık bir raporda İsrail'de yaşayan Yahudilerle Araplar arasındaki gerilimin tırmandığına dikkat çekildi. Rapora göre gerilimin nedeni ise, İsraili Arapların maruz kaldıkları ekonomik ayrımcılık, arazi ve konut dağılımındaki eşitsizlikti. İsraili Arapların rahatsızlığı bununla da sınırlı de-

ğil. Araplar, kendilerine yönelik ayrımcı yasal düzenlemeler, ayrımcı söylem ve eylemlerin cezalandırılmamasına da tepkili oldukları belirtildi. İsrail ise, ülkeleri ile ilgili çarpıcı sonuçların yer aldığı raporu hazırlayan Avrupalı diplomatlara sert tepki gösterdi. İsraili yetkililer, Avrupalı diplomatları, arkalarından iş çevirmek ve kendi görüşlerine başvurmamakla suçladılar.¹⁰⁹

Almanya

2011 yılında İsrail ile Almanya arasındaki ilişkiler de gerginliklere sahne oldu. Aşlında yılın başlarında Merkel, beraberinde 10 bakanla İsrail'e gelmiş; İsrail-Almanya hükümetleri ortak kabine toplantısı yapmıştı.¹¹⁰ Ancak daha sonra BM Güvenlik Konseyi'nde, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerini kınayan karar tasarısını ABD'nin veto etmesinin ardından, Netanyahu, Merkel'i aradı. Almanya ve İsrail başbakanlarının bu görüşmede, Ortadoğu barış sürecinde Tel Aviv'in takındığı tavır ve BM Güvenlik Konseyi'nde oylanan bu karar tasarısı nedeniyle telefonda tartıştıkları bildirildi. Haaretz'e göre Merkel, Netanyahu'ya "Barış için hiçbir şey yapmadın" sözleriyle çıkışıp, kendisini hayal kırıklığına uğrattığını belirtti. Adı belirtilmeyen Alman kaynaklara dayandırılan habere göre, Netanyahu ise, barış konusunda diplomatik inisiyatif başlatmak üzere olduğunu ve iki hafta içinde yeni barış planını ortaya koyacağı bir konuşma yapacağı sözleriyle Merkel'i ikna etmeye çabaladı. Alman yetkili, Netanyahu'nun açıklamalarından ve sözlerini tutmayışından defalarca hayal kırıklığına uğrayan Merkel ve danışmanlarının, "Netanyahu'nun Merkel'e söylediklerinin bir kelimesine bile inanmadıklarını" dile getirirken Merkel'in son ziyaretinin de "hayal kırıklığı" olduğunu söyleyip, ziyaret sırasında Merkel'in, "Mısır'daki olayların ışığında Ortadoğu'daki durumun, İsrail için bir barış inisiyatifini ortaya koymasını gerekli kıldığını" aktardığını belirtti. *Haaretz ise, çeşitli İsraili yetkililer nezdinde yaptığı araştırmaların, Netanyahu ile danışmanlarının "İsrail'in uluslararası bazda artan izolasyonu karşısında, barış sürecinde suçlama yapmak için umutsuzca bir yol aradıklarını" ortaya koyduğunu ifade etti.*¹¹¹

İki ülke arasında benzer bir gerginlik de Ekim ayında yaşandı. Zira iddiaya göre İsrail'in, Doğu Kudüs sınırları içindeki Gilo bölgesinde 1.100 konutun yapımına onay vermesi Almanya Başbakanı Angela Merkel'i kızdırdı. *Haaretz* gazetesine göre, bir İsraili yetkili, "Filistin'in devlet olarak tanınma başvurusu konusunda BM Güvenlik Konseyi'ndeki oylamayı engellemeye yardımcı olmak amacıyla son haftalarda İsrail'e büyük destek veren Merkel'in çok kızdığını" söyledi. İsrail Başbakanlığı ise ilişkilerde kriz yaşandığı haberlerini yalanladı.¹¹²

Fransa

2011 yılında Fransa, ülkenin eski Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle döneminde konulan ve 42 yıldır devam eden silah alımı ambargosuna son vererek,

İsrail'den insansız hava araçları satın almaya karar verdi. *Haaretz* gazetesinin haberine göre, Fransa Savunma Bakanlığı'nca onaylanan ve "Eytan" olarak adlandırılan "Heron TP"lerin satışı, bu tür Heronlar'ın yabancı bir ülkeye satışı anlamında bir ilkti. Gazete, İsrail Havacılık ve Uzay Sanayii'nin anlaşmayla ilgili konuşmayı kabul etmediğini de belirtti. Ancak bir yetkili, "Bu durum tam bir 'tarihin tersine dönmesi' örneği. Fransa'nın uyguladığı ambargo ve De Gaulle'ün İsrail'in bilgi birikimiyle geliştirilen bir Fransız jet uçağını bize vermeyi reddetmesi, İsrail sanayine bir ivme kazandırdı ve şimdi Fransa'ya uçak sağlayan biziz" diye konuştu.¹¹³

Değerlendirme

Ortadoğu ve Mısır'ın yeni ısınan siyaseti gösteriyor ki, İsrail için Mübarek ve diğer diktatörler sonrası bu ülkeleri ılımlı iktidarlar dahi yönetse bölgesinde İsrail'in artık sırtını dayayabileceği ve güvenebileceği komşuları olmayacaktır. Eğer İsrail bölgede diktatörlerle işbirliği veya kaos politikalarına devam eder, sivil otoriteler ve toplum örgütleriyle yapıcı ilişkiler kurmazsa önümüzdeki günlerde kendini köşeye sıkışmış ve izolasyon tehdidi altında hissetmeye devam edecek ve sağduyulu bir dış politika uygulayamayacaktır. Türkiye-İsrail ilişkileri, tarihindeki en gergin dönemini yaşamaktadır. Bu gerginliğin hem bölge hem de İsrail dış politikası açısından uzun yıllar sürebilecek önemli sonuçları olacağı görülmektedir. Bölgenin iki büyük devleti arasındaki yaşanan bu gelişmeler sebebiyle İsrail'in dış politikasında oldukça önemli değişikliklerin olduğu söylenebilir.

Kronoloji

- **03 Ocak:** Tel Aviv'deki Amerikan Büyükelçiliği'nden geçilen kriptoya göre İsrail Genelkurmay Başkanı Gabi Aşkenazi'nin, 2009 yılında Amerikalı politikacılara, büyük bir savaş için hazırlık yaptıklarını açıkladı.
- **13 Ocak:** İsrail'in Mavi Marmara baskınına soruşturmaya üzere kurduğu Turkel Komisyonu, raporunu sundu.
- **17 Ocak:** Savunma Bakanı Ehud Barak, lideri olduğu İşçi Partisi'nden istifa etti. İşçi Partisi'ndeki iç çekişmelerin dayanımlı hale geldiğini söyleyerek, "Özgürlük" (Atzmaut) adı verilen yeni bir grup kurdu.
- **23 Ocak:** El Cezire'nin yayınladığı İsrail-Filistin barış süreciyle ilgili 1.600 dolayındaki Wikileaks belgesinden birinde Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas yönetiminin, 2008 yılında İsrail'e Kudüs konusunda tavizler verdiği iddia edildi.
- **27 Ocak:** Almanya Başbakanı Merkel, İsrail'i ziyaret etti.
- **30 Ocak:** Başbakan Netanyahu Mısır'daki gelişmelerden dolayı bakanlarına ve başbakanlık sözcülerine Mısır'daki gösterilerle ilgili olarak kamuoyunun önünde herhangi bir açıklama ve yorumda bulunmamaları talimatını verdi.
- **11 Şubat:** Hüsnü Mübarek'in istifa etmesiyle ilgili olarak İsrail'in eski büyükelçisi, "Şimdi başımız büyük deritte" dedi.
- **17 Şubat:** İstifa ettiği gün Şarm El Şeyh'e gittiği haberleri gelen, ancak bu konuda bilgilerin kesinleşmediği Mübarek'in son olarak İsrail'de olduğu iddia edildi.
- **20 Şubat:** ABD, BM Güvenlik Konseyi'ne geçici üyelerden Lübnan tarafından getirilen İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarında yeni yerleşim yerleri inşa etmesini kınayan tasarımı BM güvenlik konseyinde engelledi.
- **22 Mart:** Eski İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav, tecavüz ve cinsel taciz suçlarından 7 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Tel Aviv Bölge Mahkemesi, Katsav'ın 2 yıl şartlı hapis cezasının yanı sıra tazminat ödemesine de hükmetti. 65 yaşındaki Katsav, İsrail tarihinde cezaevine giren ilk cumhurbaşkanı oldu.
- **05 Nisan:** El Vatan gazetesine mülakat veren Baradey, "Eğer İsrail Gazze'ye saldırırsa biz de Siyonist rejime savaş açarız" diye konuşurken ayrıca olası bir İsrail saldırısında Refah sınır kapısını açacağını ve Arap Birliği Savunma Anlaşmasının yürürlüğe sokulacağını da söyledi.
- **14 Temmuz:** Daphne Leef isimli bir aktivist, daire fiyatlarını ve hayat şartlarını protesto etmek için Tel Aviv'de çadır kurmasıyla ve protestosunu bir sosyal paylaşım duyurmasıyla on binlerce İsraillinin dahil olduğu büyük bir protesto dalgası başlattı.

- **22 Temmuz:** Yunanistan Başbakanı Papandreu İsrail'e giderek, son 30 yıldır bu ülkeyi ziyaret eden ilk Yunan Başbakanı oldu.
- **06 Ağustos:** Netanyahu, Atina'ya gitti ve Yunanistan'ı ziyaret eden ilk İsrail Başbakanı oldu.
- **02 Eylül:** Dışışleri Bakanı Davutoğlu, İsrail'le diplomatik ilişkilerin ikinci kâtip seviyesine indirildiğini ve askeri anlaşmaların askıya alındığını açıkladı.
- **10 Eylül:** Kahire'deki İsrail büyükelçiliği önünde toplanan kalabalık, elçiliğin önüne yaptırılan 3 metrelik duvarın bir kısmını yıktılar. Mısırlı protestocuların Büyükelçilik binasına girmesinin ardından binlerce gösterici ve polis arasında çıkan çatışmalarda üç kişinin öldüğü ve 1.000'den fazla kişinin de yaralandığı belirtildi.

Notlar

- 1 Başbakan Netanyahu önderliğindeki Likud (11 bakan), aşırı sağcı Lieberman'ın partisi İsrail Evimiz (5 bakan) , İşçi Partisi (5 bakan), Şas (4 bakan) ve Yahudi Evi (1 bakan) partileriyle koalisyon hükümeti oluşturdu. Parlamentoda ise Likud'un 27, İsrail Evimiz'in 15, İşçi Partisi'nin 13, Şas'ın 11 ve Yahudi Evi'nin 3 milletvekili bulunuyor.
- 2 "İsrail'de hükümet çatırıyor", *Hürriyet*, (17 Ocak 2011)
- 3 "İsrail'de Hükümet çatırdadı", *Star*, (18 Ocak 2011)
- 4 "Labor MKs welcome Barak's departure as 'chance to rebuild' party", *Haaretz*, (17 Ocak 2011).
- 5 "Labor ministers bolt coalition after Barak resigns from party", *Haaretz*, (18 Ocak 2011)
- 6 "Ehud Barak quits Labor to form 'centrist, Zionist and democratic' party", *Haaretz*, (17 Ocak 2011)
- 7 "Livni: Barak's split from Labor 'dirtiest act in history'", *Jarusalem Post*, (18 Ocak 2011)
- 8 "Eski İsrail liderine tecavüzden hapis", *ntvmsnbc*, (22 Mart 2011)
- 9 Serhat Erkmen, "İsrail'deki Gösteriler Yeni Bir Dönemin Habercisi mi?", <http://www.orsam.org.tr/...> , (17 Ağustos 2011)
- 10 Ilan Lior ve Asaf Shtull-Tauring, "Spirit of revolution starts Tel Aviv, sweeps across Israel", *Haaretz*, (17 Temmuz 2011).
- 11 Jonathan Lis ve Eli Ashkenazi, "More than 300,000 demonstrate across Israel to protest high cost of living", *Haaretz*, (06 Ağustos 2011).
- 12 "Israeli protests: 430,000 take to streets to demand social justice", *the Guardian*, (04 Eylül 2011).
- 13 Yanir Yagna, Eli Ashkenazi, "Israel's Periphery 'Proved It Is Part of The Struggle", *the Guardian*, (14 Ağustos 2011).
- 14 Jonathan Lis, "Israel's Interior Minister Says Ruling Coalition May Fall in Light of Social Protests" , *Haaretz*, (11 Ağustos 2011).
- 15 Ronen Medzini, "PM Sets Up Team To Negotiate With Protestors", <http://www.ynetnews.com/...>, (31 Temmuz 2011),
- 16 Uzun yıllar boyunca sağ ve sol partilerin birbirlerine yakın oy aldığı (çoğu hükümetin de sosyal demokrat partiler tarafından kurulduğu) İsrail'de geleneksel olarak aşırı dinci Yahudilerin desteklediği bazı partilerin dışında seçimlerde ön plana çıkan diğer partiler de yine İsrail sağı olarak nitelenebilecek *Likud ve Evimiz* İsrail'dir. Ariel Şaron'un Gazze'den Çekilme Planı'nı uygulamak için yaptığı hamle çerçevesinde kurdurduğu ama sağlık sorunları nedeniyle liderliğinden çekilmek zorunda kaldığı *Kadima da her ne kadar yeni merkez parti olma iddiasında olsa da temelde sağ eğilimlidir.* (Bkz: Serhat Erkmen, a.g.m.)
- 17 Daha geniş bilgi için bkz: Tuncay Kardaş and Ali Balci, "The Roots of Israel's Right-Wing Rage", *Today's Zaman*, (11 Ekim 2011), s.14-17.
- 18 Veysel Ayhan, "Wikileaks Sonrası Uluslararası İlişkiler, Ortadoğu Ve Türkiye", <http://www.orsam.org.tr/...>, (29 Kasım 2011).
- 19 "İsrail büyük savaşa mı hazırlanıyor?", *ntvmsnbc*, (03 Ocak 2011).
- 20 Ali Balci, "Wikileaks en fazla zararı Filistin Yönetimi'ne verdi", *Zaman*, s.22, (20.02.2011).
- 21 "Abbas İsrail'e taviz vermiş", *ntvmsnbc*, (23 Ocak 2011).
- 22 "İsrail ile kanlı işbirliği", *ntvmsnbc*, (26 Ocak 2011).

- 23 "Al Jazeera continues to Divulge Confidential Documents", <http://www.trt.net.tr/...>, (26 Ocak 2011).
- 24 "İsrail ile kanlı işbirliği"; "Hamas'a Karşı İngiliz İstibaratı İle İşbirliği", *ntvmsnbc*, (26.01.2011).
- 25 "İsrail Mübarek'in halefini belirlemiştir", *ntvmsnbc*, (08.02.2011).
- 26 "Haaretz WikiLeaks exclusive / Israel has no clear or consistent policy on Gaza Strip or Hamas", *Haaretz*, (08 Nisan 2011).
- 27 "Haaretz WikiLeaks exclusive / Israel has no clear or consistent policy on Gaza Strip or Hamas", *Haaretz*, (08 Nisan 2011).
- 28 "İsrail siber savaşa hazırlanıyor", *ntvmsnbc*, (18.05.2011).
- 29 Veysel Ayhan, a.g.m.
- 30 Hasan Kanbolat, "Arap Baharı'ndan Yahudi Baharı'na", <http://www.orsam.org.tr/...>, (03 Eylül 2011)
- 31 Selen Tokuş Kareem, "Mısır Devrimi'nin İsrail'e Etkileri", *Ortadoğu Analiz*, 2011, *Cilt:3, Sayı:27, s.67*.
- 32 "PM Netanyahu on the situation in Egypt", <http://www.mfa.gov.il/...>, (30 Ocak 2011); "İsrail'den Mübarek'e destek", *Radikal*, (31 Ocak 2011).
- 33 Jonathan Freeland, "When Egypt shakes, it should be no surprise that Israel trembles", *The Guardian*, (01 Şubat 2011).
- 34 "Fmr. Israeli Ambassador to Egypt: Israel in trouble", <http://www.bikyamasr.com/...>, (11 Şubat 2011).
- 35 Michael Mertes, "ISRAELI WORRIES: IS THE ARAB WINTER APPROACHING NOW?", <http://www.kas.de/israel/en/publications/28746/>, (11 Eylül 2011)
- 36 "Report: Hosni Mubarak in Israel", <http://www.maannews.net/...>, (16 Şubat 2011)
- 37 "Mübarek İsrail'de mi?", *ntvmsnbc*, (17 Şubat 2011)
- 38 "Mısır halkı İsrail'le barışın feshini istiyor", *ntvmsnbc*, (26 Nisan 2011).
- 39 "Sina'da öldürülen 16 askeri binlerce kişi öfkeyle uğurladı", *Sabah*, (08 Ağustos 2011).
- 40 "Kahire'deki İsrail büyükelçiliği önünde gösteri", *ntvmsnbc*, (10 Eylül 2011).
- 41 "İsrail Gazze'ye saldırırsa biz de savaşırız", <http://www.timeturk.com/...>, (06 Nisan 2011).
- 42 "Musa: En Büyük Sıkıntı İsrail'in Olumsuz Tavır ", *ntvmsnbc*, (05 Nisan 2011).
- 43 "Kaddafi'ye İsrail silahı", *ntvmsnbc*, (06 Nisan 2011)
- 44 Yalçın Doğan, "İsrail iç politikası, dış politikasını çökertti...", *Yenişafak*, (09 Eylül 2011)
- 45 Hasan Kanbolat, "Arap Baharı'ndan Yahudi Baharı'na", <http://www.orsam.org.tr/...>, (03 Eylül 2011)
- 46 Hasan Kanbolat, a.g.m.
- 47 Hasan Kanbolat, a.g.m.
- 48 "İşte İsrail'in Mavi Marmara Kararı", *ntvmsnbc*, (20 Ocak 2011)
- 49 "Ankara: İsrail'in raporu hukuki değil", *Ntvmsnbc*, (24 Ocak 2011).
- 50 "Gül: Rapor İsrail'in şımarıklığı", *Ntvmsnbc*, (24 Ocak 2011).
- 51 "Yıldırım, 'İsrail raporunda yeni bir şey yok'", *Ntvmsnbc*, (24 Ocak 2011).
- 52 "ABD İsrail'in raporuna inandı!", *Ntvmsnbc*, (25 Ocak 2011).
- 53 Hizbullah liderlerinden İmad Mughniyad, 2008 Şubatında arabasına konan bombanın

- patlaması sonucu ölmüş, Hizbullah Mughniyad'ın ölümünden İsrail'i sorumlu tutmuştu.
- 54 "İsrail Türkiye elçiliklerini kapattı", *Yenişafak*, (18 Şubat 2011).
- 55 "İsrail'e beş yaptırım", *Ntvmsnbc*, (02 Eylül 2011).
- 56 "İsrail: Özür dilemeyeceğiz", *Ntvmsnbc*, (02 Eylül 2011).
- 57 "İsrail için devamı gelecek!", *Ntvmsnbc*, (06 Eylül 2011).
- 58 Aktaran: "İsrail'den PKK tehdidi", *Radikal*, (09 Eylül 2011).
- 59 "Özür krizi İsrail hükümetini ikiye böldü", *Ntvmsnbc*, (19 Eylül 2012).
- 60 Konu hakkında daha ayrıntılı bakınız: Ali Balcı and Tuncay Kardas, "The Changing Dynamics of Turkey's Relations with Israel: An Analysis of 'Securitization'", *Insight Turkey*, April-June 2012, Volume 14, Number 2, pp. 99-120.
- 61 Mehmet Şahin, "Türkiye – İsrail İlişkileri: Zoraki İttifak Çöktü", *Ortadoğu Analiz*, Eylül 2011, Cilt:3, Sayı 33, s. 22-29.
- 62 Barbara Plett, "Israeli settlements: US vetoes UNSC resolution", *BBC News*, (19 Şubat 2011)
- 63 "İlk veto İsrail için", *Hürriyet*, (20.02.2011)
- 64 "Barack Obama presses for Middle East reform", *BBC News*, (19 Mayıs 2011).
- 65 "Israeli PM Netanyahu rejects Obama '1967 borders' view", *BBC News*, (20 Mayıs 2011)
- 66 1967'deki altı gün savaşlarında İsrail, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü Ürdün'den, Golan Tepelerini Suriye'den ve Gazze Şeridi'ni de Mısır'dan almıştı. İsrail, Gazze Şeridi'nden 2005'te çekildi. Batı Şeria'da da ortalama 300 bin Yahudi yerleşimcinin yaşadığı tahmin ediliyor. Bu yerleşim yerleri uluslararası hukuka göre yasadışı, ancak İsrail bunu kabul etmiyor.
- 67 "İsrail, Obama'nın Filistin desteğinden rahatsız oldu!", <http://t24.com.tr/...>, (20 Mayıs 2011)
- 68 "Ricciardone: Diplomasi kapısını kapatmayın", *ntvmsnbc* (08.09.2011).
- 69 "Clinton: İsrail'e kapıyı kapatmayın", *BBC Türkçe*, (20.09.2011).
- 70 "İsrail'e uyarı: Giderek yalnızlaşıyorsunuz", *ntvmsnbc*, (04.10.2011).
- 71 "ABD'nin İsrail'den daha önemli bir müttefiği yok", *HaberTürk*, (01 Aralık 2011)
- 72 "ABD'li komutan bile İsrail'den emin değil", *ntvmsnbc*, (01.12.2011).
- 73 "ABD, İsrail'le ortak füze tatbikatı yapacak", *ntvmsnbc*, (21.12.2011).
- 74 "ABD ve İsrail, ortak tatbikatı neden erteledi?", *Zaman*, (16 Ocak 2012).
- 75 Amerikan Kongresi'nin onayladığı yardım, ABD'nin İsrail'e yaptığı 3 milyar dolar tutarındaki yıllık askeri yardıma ekleneceği belirtildi.
- 76 "İsrail'in savunmasına ABD'den ek yardım", *ntvmsnbc*, (26.12.2011).
- 77 "İran Asgari konusunda Türkiye ile görüşüyor", *Hürriyet*, (04 Ocak 2011).
- 78 "Netanyahu'dan İran'a 'askeri seçenek' mesajı", *CnnTürk*, (12 Ocak 211).
- 79 "Bu yıl İsrail-İran savaşı çıkma olasılığı yüksek", *Milliyet*, (13 Ocak. 2011).
- 80 Siemens kontrol sistemleri, İran'ın uranyum zenginleştirme ve enerji üretme faaliyetleri yürüten tesislerinde kullanılıyor. Stuxnet, Siemens tarafından geliştirilen ve programlanabilir mantıksal kontrol sistemi olarak kategorize edilen endüstriyel kontrol sistemlerini bozacak şekilde geliştirilmiş.
- 81 William J. Broad, John Markoff and David E. Sanger, "Israeli Test on Worm Called Crucial in Iran Nuclear Delay", *The New York Times*, (15 Ocak 2011).

- 82 "Stuxnet virüsü ABD ile İsrail'in eseriymiş!", *ntvmsnbc*, (17 Ocak 2011), (07 Mart 2011); "İran'dan ABD'ye siber saldırı suçlaması", *Hürriyet*, (18 Ocak 2011).
- 83 "İRAN: Warships may still pass through Suez Canal", *Los Angeles Times*, (17 Şubat 2011).
- 84 Harriet Sherwood, "Iranian warships cross Suez canal", *the Guardian*, (22 Şubat 2011).
- 85 "Süveyş'te İran - İsrail dalaşı!", *ntvmsnbc*, (17 Şubat 2011).
- 86 "İran-İsrail gerilimine Suriye molası", *ntvmsnbc*, (18 Şubat 2011).
- 87 "İsrail'den silah yüklü gemiye operasyon", *CnnTürk*, (16 Mart 2011).
- 88 "İran memnun, İsrail tepkili", *ntvmsnbc*, (28 Nisan 2011).
- 89 İsrail bu tür iddialar konusunda herhangi bir yorum yapmaktan kaçınmasına rağmen bazı İranlı nükleer bilimciler bombalı saldırılara uğraması dikkat çekti. Daryuş Rizai, geçen yıl Temmuz ayında evinin yakınlarında uğradığı silahlı saldırıda hayatını kaybetmişti. Şehid Beheştî Üniversitesi'nden nükleer mühendis Mecid Şehriyari ise Kasım ayındaki bir saldırıda hayatını kaybetmiş, Feridun Abbasi de aynı gün saldırıda yaralanmıştı.
- 90 "İsrail'i yok etmekten başka çaremiz yok", *ntvmsnbc*, (26 Temmuz 2011).
- 91 "İran'da 'İsrail casusu'na idam cezası", *BBC Türkçe*, (29 Ağustos 2011).
- 92 "Türk-İsrail gerginliği İran'a yarar", *ntvmsnbc*, (06 Eylül 2011).
- 93 "Füze kalkanının amacı İsrail'i korumak", *Hürriyet*, (05 Ekim 2011).
- 94 Aktaran Ntvmsnbc, "İsrail'den İran'a operasyon hazırlığı"; "İran'a Operasyon Hazırlığı", "Savaştan Bahsetmek Çok Tehlikeli", *ntvmsnbc*, (03 Kasım 2011).
- 95 "İran'la çatışmaya girmek İsrail için intihar olur", *Milliyet*, (13 Kasım 2011).
- 96 "İsrail'i tarihin çöplüğüne göndereceğiz", *ntvmsnbc*, (21 Kasım 2011).
- 97 "Rusya'dan İsrail'e İran uyarısı", *Radikal*, (09 Aralık 2011).
- 98 "İlişkileri doruğa çıkardılar", *Hürriyet*, (12 Ocak 2011).
- 99 "Yunanistan İsrail'den silah sistemi alıyor", *HaberTürk*, (09 Şubat 2011).
- 100 "Yunanistan-İsrail yakınlaşmasında ilk çatlak!", *Milliyet*, (19 Haziran 2011).
- 101 "Yunanistan-İsrail ortak tatbikatı", *ntvmsnbc*, (20 Haziran 2011).
- 102 "İsrail'den Atina'ya 'ahlaksız teklif", *ntvmsnbc*, (20 Eylül 2011).
- 103 "İsrail-Yunanistan'ın Gizli Tatbikatı Deşifre Oldu", <http://www.trthaber.com /...>, (13 Aralık 2011).
- 104 "Rum kesimi İsrail ile anlaşma hazırlığında", *ntvmsnbc*, (24 Ağustos 2011).
- 105 "İsrail'in kanatları altında sondaj", *ntvmsnbc*, (20 Eylül 2011).
- 106 Aktaran: "İsrail jetlerinin gölgesinde sondaj", *Posta*, (29 Eylül 2011).
- 107 "Rumlardan İsrail'e tatbikat izni", *Milliyet*, (22 Ekim 2011).
- 108 "İsrail Rum kesiminde tatbikat yaptı", *ntvmsnbc*, (15 Aralık 2011).
- 109 "İsrail: AB diplomatları arkamızdan vurdu", *ntvmsnbc*, (27 Aralık 2011).
- 110 "Behind the Headlines: Visit of Chancellor Angela Merkel", www.mfa.gov.il/..., (27 Ocak 2011).
- 111 "Merkel ve Netanyahu telefonda kavga etti", *Hürriyet*, (25 Şubat 2011); "Merkel, Bibi'yi azarlamış", *Hürriyet*, (26 Şubat 2011).
- 112 "İsrail, Merkel'i fena kızdırdı", *Yenişafak*, (03 Ekim 2011).
- 113 "Fransa İsrail'den insansız hava aracı alıyor", *ntvmsnbc*, (24 Temmuz 2011).